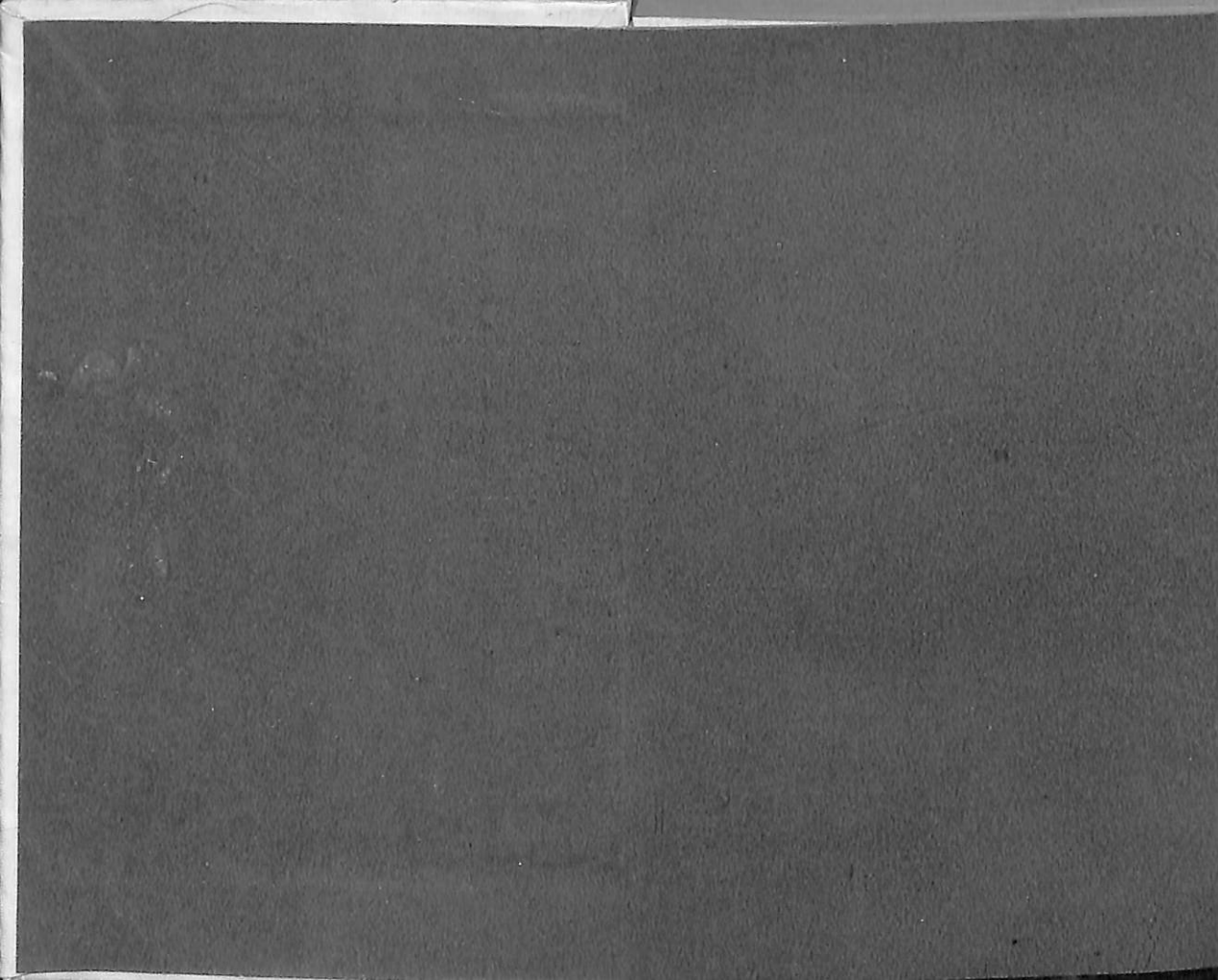

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник десятий

Випуск 2-й

П
Р

В
І
Д

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ
НАРОДІВ РРФСР

Упорядкував
та переклав з російської
Володимир Бойко

Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
Київ — 1974

П $\frac{70500-110}{M205(04) - 74}$ 423—74

© Видавництво «Дніпро», 1974

В багатонаціональній Радянській соціалістичній державі на основі неперувної єдності і дружби всіх народів в одній сім'ї з російським народом в РРФСР живе багато збратаних народів, доля яких надзвичайно міцно переплелася з історичним шляхом росіян.

На нові форми співжиття радянських народів, що є блискучим тріумфом лєнінської національної політики, особливу увагу звернув Л. І. Брежнєв у своїй доповіді «Про п'ятдесятиріччя СРСР», відзначаючи, що в нас «утвердилася реальною дійсністю нова історична спільність людей — радянський народ».

Ця спільність ґрунтується на глибоких об'єктивних змінах у житті країни як матеріальних, так і духовних, на виникненні і розвитку в нашій країні соціалі-

стичних націй, між якими склалися відношення нового типу»¹.

Народи РРФСР разом з російським народом створювали свою культуру, важливе місце в якій посідає своєрідний фольклор, міцно пов'язаний з поетичним словом росіян та інших народів СРСР. В збірці представлені прислів'я та приказки народів РРФСР, що населяють 16 автономних радянських соціалістичних республік (Башкирську, Бурятську, Дагестанську, Кабардино-Балкарську, Калмицьку, Карельську, Комі, Марійську, Мордовську, Північно-Осетинську, Татарську, Тувинську, Удмуртську, Чечено-Інгушську, Чуваську, Якутську), національні округи (Ненецький, Ямало-ненецький, Таймирський (Долгано-ненецький), Евенкійський, Чукотський, Ханти-Мансійський, Комі-Перм'яцький, Усть-Ординський Бурятський, Агінський Бурятський), а також окремі автономні області (Горно-Алтайську, Хакаську, Адыгейську), подаються зразки прислів'я і приказки народностей шорців, що населяють Гірську Шорію в Кемеровській області, та нівхів, які проживають по нижній течії р. Амуру (Хабаровський край) та на Півночі і в Середній частині острова Сахаліну.

¹ Л. І. Брежнев. Про п'ятдесятиріччя Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Доповідь на спільному урочистому засіданні Центрального Комітету КПРС, Верховної Ради СРСР і Верховної Ради РРФСР у Кремлівському палаці з'їздів 21 грудня 1972 року. Політвидав України, К., 1973, стор. 19—20.

У прислів'ях та приказках народів РРФСР відображено яскраві сторінки їхнього життя й боротьби, побуту, звичаїв, трудового досвіду, спостережень, моральних переконань в минулому та нашому сьогоденні. Крім багатьох однакових тематичних мотивів, у кожного з цих народів є численні зразки прислів'їв та приказок, які спільні для окремих груп народів, близьких за походженням, історичною долею та географічним розташуванням, що враховувалося при упорядкуванні збірки.

Звичайно, такий поділ дещо умовний і охоплює лише основні групи народів Російської Федерації, що мають тут досить глибокі історичні корені. Масою на увазі, насамперед, прислів'я та приказки народів Півночі, Середнього Поволжя й Уралу, Сибіру і Далекого Сходу та Північного Кавказу. Кожен з названих тут районів надзвичайно великий, охоплює ряд автономних республік, країв та областей.

Звичайно, такий поділ дещо умовний і охоплює лише основні групи народів Російської Федерації, що мають тут досить глибокі історичні корені. Масою на увазі, насамперед, прислів'я та приказки народів Півночі, Середнього Поволжя й Уралу, Сибіру і Далекого Сходу та Північного Кавказу. Кожен з названих тут районів надзвичайно великий, охоплює ряд автономних республік, країв та областей.

Скарбниця прислів'їв та приказок народів Дагестану протягом віків творилася всіма народами цього краю. І коли взагалі буває тяжко відшукати в зразках народної мудрості виразніші риси одного з двох близьких народів, скажімо, росіян, українців чи білорусів, то в Дагестані це зробити інколи буває зовсім неможливо. Багато прислів'їв та приказок називають своїми з повним правом і аварці і кумики, і даргінці, і дезгінці, і ногайці та інші народи. В інших випадках тут наявні надзвичайно близькі варіанти. Тому ці прислів'я та приказки й подаються в спільних тематичних розділах.

Переважну більшість представлених у збірці прислів'їв та приказок складено в дожовтєві часи, але багато з них побутують і тепер. Зразки сучасної народної творчості у цьому жанрі, створені одним народом, часто одразу перекладаються мовами інших, входячи у вжиток багатьох братніх народів, а тому такі прислів'я подаються лише один раз. При впорядкуванні збірки йшлося і про те, щоб відібрати прислів'я й приказки того чи іншого народу, які б найяскравіше передавали характерні особливості його історії, давніх звичаїв і сучасного

побуту, змальовували своєсвідомі барвами позитивні риси трудящої людини, таврували зазнайок, нероб, брехунів, хвальків, боягузів, недотеп, скнар тощо. Крім прислів'їв та приказок, що утверджують високі моральні принципи, читач знайде в збірці багато зразків, де відбито великий життєвий досвід, влучні спостереження народів, їх розум, кмітливість, знання.

Велику частину збірки становлять прислів'я та приказки про соціальну нерівність в експлуаторському суспільстві, про багатих і бідних, боротьбу проти гнобителів, правду і кривду, інші — спрямовані проти релігійного дурману. Важливе місце серед сучасних прислів'їв та приказок займають твори, пов'язані з ім'ям В. І. Леніна, його запобіганнями, в них показано провідну роль Комуністичної партії в житті радянських людей як натхненника й організатора історичних звершень нашої доби. Великий Жовтень, боротьба за владу Рад, соціалістична Вітчизна, оборона її, Велика Вітчизняна війна, нове життя, нова мораль, розвиток науки в СРСР, будівництво комуністичного суспільства, боротьба за мир знаходять своє відображення в багатьох прислів'ях та приказ-

ках народів РРФСР, як і в інших братніх народів Радянського Союзу.

Високо цінуючи цей найпоширеніший жанр усної поетичної творчості трудового народу, В. І. Ленін відзначав: «Бувають такі крилаті слова, які з дивною влучністю виражають суть досить складних явищ»¹. А перебуваючи в сибірському засланні, Володимир Ілліч цікавився зразками цього жанру фольклору. Ознайомившись із кількома яскравими афористичними висловами того краю, він говорив, що на таких взірцях народної творчості слід вчитися нашим письменникам. Сила їх у надзвичайній влучності. В. І. Ленін підкреслював необхідність упорядкування великої збірки прислів'їв та приказок, яка була б дуже корисною для письменників і пропагандистів. Сам він щедро користувався цими шедеврами сконденсованої людської думки і в полум'яних публіцистичних статтях, і в глибоких соціологічних дослідженнях та філософських працях. Говорячи про кончу потребу для письменника знати історію народу та його соціально-політичне мислення, основоположник соціалістичного реалізму

¹ В. І. Ленін. Твори, т. 20, стор. 257.

О. М. Горький говорив, що «вчені — історики культури, етнографи, — зазначають, що це мислення виявляється в казках, легендах, прислів'ях і приказках... Взагалі прислів'я та приказки зразково формують увесь життєвий, соціально-історичний досвід трудового народу... Я дуже багато вчився на прислів'ях — і інакше: на мисленні афоризмами»¹.

Прислів'я та приказки народів, що проживають разом з росіянами в РРФСР, українською мовою видаються вперше. Переклад здійснено з російської мови, якою в останній час видано цілий ряд збірок прислів'їв та приказок народів РРФСР, вміщувалися тематичні підбірки в періодичній пресі. Використано, зокрема, такі джерела, як «Пословицы разных народов. Собраны Г. Большаковым и М. Крохиным», Новоенібірськ, 1959, 280 стор., «Карельские пословицы, поговорки, загадки. Составитель Г. Макаров», Державне видавництво Карельської АРСР, Петрозаводськ, 1959, 226 стор., «Так в Сибири говорят. Пословицы и поговорки народностей Сибири. Составитель В. Ховратович», Крас-

¹ М. Горький. Літературно-критичні статті. Держлітвидав, К., 1951, стор. 330—331.

ноярьське книжкове видавництво, 1964, 92 стор., «Пословицы, поговорки удмуртского народа. Составитель Н. П. Кралина», Удмуртське книжкове видавництво, Іжевськ, 1960, 297 стор., «Устно-поэтическое творчество мордовского народа в 8 т., т. IV, кн. I, Пословицы, присловья и поговорки», Саранськ, 1967, 375 стор., «Я. Сироткин. Чувашский фольклор», Чуваьське книжкове видавництво, Чебоксари, 1965, «Тувинские пословицы и поговорки. Составители-переводчики: М. Хадаханэ, О. Саганоол», Тувинське книжкове видавництво, Кизил, 1966, 176 стор., «Сборник якутских пословиц и поговорок. Составитель Н. В. Емельянов», Якутське книжкове видавництво, Якутськ, 1965, 246 стор., «Пословицы и поговорки народов Востока», Видавництво східної літератури, М., 1961, 736 стор., «А. Назаревич. Отобранное по крупным. Из дагестанской коллекции пословиц и поговорок», Дагестанське книжкове видавництво, Махачкала, 1958, 144 стор., «Народные изречения и пословицы Дагестана в переводе Наума Гребнева», Дагестанське учбово-педагогічне видавництво, Махачкала, 1966, 140 стор., «Так сказали мудрецы. Пословицы, поговорки Кабардино-Балкарии. Перевод

Наума Гребнева», Кабардино-Балкарське книжкове видавництво, Нальчик, 1965, 204 стор., «Осетинские пословицы и поговорки. Составила и перевела З. В. Абаева», Держвидав Південно-Осетії, Цхинвалі, 1962, 140 стор., окремі матеріали з періодичної преси, записи фольклористів, письменників тощо.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ ПІВНОЧІ (карельські, комі,
ненецькі, ханти, мансі, евенкійські,
чукчів)

Немов застава міцна,
стоїть Країна Радянська

Щаслива Жовтнева зоря веспу наро-
ду принесла. (Карел.)

Ленін приніс світло в тайгу. (Евенк.)

Що Леніним сказано, те життям до-
казано. (Карел.)

Партія і народ єдині. (Ненецьк.)

Нема такої фортеці, яку б не могли
взяти більшовики. (Карел.)

Широка та велика наша країна. (Ка-
рел.)

Дружба додає сили. (Чукчів)

Радянська земля найкраща в світі.
(Карел.)

Ленінська правда дорожча від золота,
ясніша від сонця. (Евент.)

Новому щастю, мов сонцю, радіє
карельська земля. (Карел.)

Широкі в радянського народу права,
яскравіші за сонце Конституції слова.
(Карел.)

Збулись Закону золоті слова: люди-
на має волю, щастя і права. (Карел.)

Ленінське слово повік не забудеться.
(Мансі)

На сонечку добре, а на Батьківщині
краще. (Карел.)

Свої поля ласкавіші, свої ліси млі-
ші. (Карел.)

Риба без води не проживе, а люди-
на — без дружи. (Евент.)

Для кожного птаха дороге своє гніз-
до. (Карел.)

На рідній стороні кожний купчик
знайомий. (Комі)

Рідне гніздо і птах не забуває.
(Евент.)

Правдиве слово дорожче, ніж ва-
женка¹. (Непецк.)

Шукай шамана в музеї. (Евент.)

Без газети — без голови. (Комі)

¹ Важенка — олень-самка.

Що від птаха молока, то від курку-
ля добра. (Карел.)

Колгоспники будують, куркулі —
руйнують. (Комі)

Уб'єш фашиста, — від гріхів будеш
чистий. (Карел.)

Серед сміливих ростеш, сам сміли-
вий будеш. (Ненецьк.)

Немов застава міцна, стоїть країна
Радянська. (Карел.)

Хто Батьківщину любить, того і Бать-
ківщина береже. (Карел.)

Зробив справу — віднеси,
п'ять нових справ захопи

Сміливий початок — не гірше пере-
моги. (Комі)

Початок роботи прикрашас, старання
сон переборе. (Карел.)

Хлібом земля славиться. (Карел.)

В дружному колгоспі і біда непо-
мітна. (Евент.)

Перед хлібом попотанцюєш, раніше
ніж його на стіл покладеш. (Карел.)

У кого руки в мозолях, у того і хліб
в скирті. (Карел.)

Що посієш, те й пожнеш. (Комі)

Сім раз відмірай — один раз відріж.
(Комі)

У корови молоко на язиці, в доярки
на руках, у пастуха в ногах. (Карел.)

На день раніше посієш, на тиждень
раніше збереш. (Карел.)

Звання Героя дають не за красу,
а за працю. (Карел.)

Того комбайнера поважають, що до-
рожить урожаєм. (Карел.)

На бригадира надійся, а сам розум
май, — отоді й одержиш добрий
урожай. (Комі)

Справа майстра боїться. (Комі)

Хто роботи боїться, а кого — робота.
(Карел.)

Зробив справу — віднеси, п'ять по-
вих справ захопи. (Карел.)

Хазяйка сліпа від кінчиків пальців.
(Ненецьк.)

Візьмешся за землю — попадеш на
золото. (Карел.)

Сидітимеш склавши руки, риба і звір
додому не зайдуть. (Ханти)

На ниві для всіх роботи вистачає.
(Карел.)

Про трактор піклуйся, як про коня.
(Комі)

Ніхто в утробі матері не вчиться, всі
вчаться після народження. (Карел.)

Попрацюєш — поїси. (Чукчів)

Мати народжує голову, час — розум,
а розум — все. (Евенк.)

Не машина шие, а руки. (Карел.)

Не вода рибалку годус, а сіті. (Ханти)

Зерно молоти — не на красному
стілці сидіти. (Карел.)

Зумієш гарного лося загнати — на
гарній шкурі спатимеш. (Карел.)

Рукою воду не схопиш. (Ненецьк.)

Краще рябчик у руках, ніж два на
гілці. (Карел.)

Зі сну каші не зварипи. (Карел.)

Поспішай не язиком, а ділом. (Карел.)

Настирлива праця все переборе.
(Комі)

Затишок просиниш — у вітер веслами
попрацюєш. (Карел.)

Від путнього господаря собака не
втече. (Ненецьк.)

Камінь, що котиться, мохом не обростає. (Карел.)

Поволі віл борозною ходить, та гарно соху водить. (Карел.)

Не спіши язиком, а спіши ділом.
(Комі)

Не питають: чи швидко зроблено,
питають: хто зробив. (Карел.)

Упріє той, хто на лижах іде, зігріється той, хто в ризі молотить. (Карел.)

На лижах прієш, в саях — дубієш. (Карел.)

Оленя взнаєш у запряжці, а людину — на промислі. (Ненецьк.)

Молоти жорнами — не те, що язиком. (Карел.)

Змагання — для ледарів смерть. (Карел.)

Тепло, коли мелєш, жарко, коли гребєш. (Карел.)

Готуй сани влітку, а віз узимку. (Комі)

Ягідку з землі і ту на двох. (Карел.)

Словами туди — сюди, а ділом пікуди. (Комі)

Ледарю та неробі завжди свято. (Карел.)

Лінивому сусіду — старий олень. (Чукчів)

Його хвороба здоровіша, ніж в іншого здоров'я. (Карел.)

Є млинець — разом з'їмо, а не буде, то пополам. (Карел.)

На маленькому човні по великому озері не плавають. (Карел.)

Добра порада ріку зупиняє. (Евенк.)

На полювання ходити — час убивати та карбованець на копійку проміняти. (Карел.)

Оглядатимешся назад — далеко не
зайдеш. (Ханти)

В тайзі зголоднієш — пряміше до
чуму ходити навчишся. (Евенк.)

Наодинці тільки з кашею воювати.
(Карел.)

Одиноке дерево вітру боїться. (Ка-
рел.)

Оленя поганяють не хоресм¹, а кор-
мом. (Евенк.)

Не тоді дугу загинають, коли запря-
гають. (Комі)

На чужий коровай рота не роззяв-
ляй, а спозаранку вставай та свій
заміншуй. (Комі)

¹ Хорей — палиця погоничів оленячих
упряжок.

Не впряженся у віз, не знатимеш,
чи тяжкий він. (Карел.)

Песець сам в мішок не полізе. (Не-
нецьк.)

Мисливця погода не тримас. (Ка-
рел.)

Не поспішай орати на лоша́ті: на-
ореться конем. (Карел.)

Риба — в ямі глибокій, м'ясо — в пта-
ха під крилом. (Карел.)

З неспійманого псеця шкуру не зні-
меш. (Ненецьк.)

Ще один гай оббіжиш, ще одну бі-
лочку підстрелиш. (Карел.)

Талан — не птах, сам не прилетить.
(Евенк.)

Чужа парка¹ — не гріє, чужий
чум — не житло. (Евенк.)

Живий повинен мати мозоль на яз-
ці або на позі. (Карел.)

То не успіх, що легко дається.
(Евенк.)

У собаки слава на кінчику поса.
(Ханти)

За рік дорослий постаріє, за два —
дитина змужніє. (Карел.)

Старість не жартувати приходить.
(Карел.)

Сильному оленеві велика дорога не
страшна, а недужому — маленька
тяжка. (Ханти)

¹ Парка — верхній одяг, переважно з
оленичих шкур хутром назовні.

Старий віл з борозни не зійде, якщо
навіть до кінця не дійде. (Карел.)

Хто спритний в молодості, той мо-
торний і в старості. (Карел.)

На веселого присміїше дивитися.
(Карел.)

Зайця у ведмежому канкані не спій-
масш. (Ненецьк.)

Не залізи миші в коняче вухо. (Ка-
рел.)

В огні і камінь розколеться. (Ка-
рел.)

Не поспішай себе вихваляти, поче-
кай, поки інші похвалять. (Карел.)

Не хвали погоду зранку, а постіль —
звечора. (Карел.)

Здоров'я дорожче за золото. (Карел.)

○

Тримай минька за голову, за хвіст
не втримаєш. (Карел.)

○

Збираючись в ліс, бери напарника
кращого від себе. (Карел.)

○

Не обципуй гуски, поки не вб'єш.
(Евенк.)

○

Не маючи коня, не купуй хомута.
(Карел.)

○

Не вкладеш душу — не чекай успі-
ху. (Ханти)

○

Мале стадо — що короткий аркан.
(Чукчів)

○

На худих оленях звичайна калаба-
ня здається ширшою, ніж Обська
губа (Ненецьк.)

Який крик, така й луна

Зозуля на радість лісові, дитина —
сім'ї. (Карел.)

○

Лозина у матері — м'яка, слово у
батька — залізне. (Карел.)

○

Дитячий біль на пальці ноги відда-
ється матері в грудях. (Карел.)

○

Вчи дитину, поки вона ще лягає по-
перек лавки. (Карел.)

○

Добру дитину не треба бити, пога-
ний — биття не допоможе. (Карел.)

○

Годуй коня не батогами, а — вівсом.
(Комі)

Не маєш сина — один по дрова, не
маєш дочки — одна біля ступи. (Карел.)

Крута каша — людська їжа, рідка
каша — пійло для ворон. (Карел.)

Де три ночі собака ночує, там його
і дім. (Карел.)

По одягу зустрічають, по розуму —
проводжають. (Карел.)

Не казан варить, а куховарка. (Комі)

Хорошу людину на покуті садовлять.
(Карел.)

Немає розуму — гострий ніж та со-
кира не допоможуть. (Ханти)

Розумного звіра і в пастку не завжди
спіймаєш. (Карел.)

Язиком мотати — не веслувати.
(Евєнк.)

Брехливу людину слухати, що теплу
воду пити — пуття в тому немає.
(Чукців)

Одуриш тільки раз. (Карел.)

Раз збрехав — на вік брехуном став.
(Комі)

Пустобреха треба боятися, як боїть-
ся олень вовка. (Евєнк.)

Дужий ведмідь в лісі, а мисливець
на його шкурі спить. (Карел.)

Багатий не завжди багатий, коха-
ний не завжди коханий, лише кра-
сивий завжди красивий. (Карел.)

Кожен свій човен смолить. (Карел.)

Язик сліпий, а солодке бачить.
(Евенк.)

Для кішки жарти, а для мишки біда.
(Карел.)

Не насміхайся, бо й до тебе горе
прийде. (Мансі)

У злодія один шлях, у того, хто шу-
кає — дев'ять. (Карел.)

Скільки шука не хитрує, а моржа
з хвоста не візьме. (Евенк.)

Собака сіна не їсть і козі не дає.
(Карел.)

Дурна голова погам покою не дає.
(Комі)

Пусти свиню в полову — вона і в
зерно забереється. (Карел.)

Який крик, така й луна. (Мансі)

Чужий розум — не розум, паношена
вода — не криниця. (Карел.)

Сіткою води не зачерпнеш. (Не-
пецьк.)

Немає путнього слова — не берися
говорити. (Ханти)

Собака гавкає, вітер носить. (Карел.)

Говори в піврота. (Карел.)

Менше слів — довше їх не забудеш.
(Евенк.)

Битлива корова всю череду наполо-
хає. (Карел.)

Помилка — не вина. (Карел.)

Що спина принесе, те пиятика віднесе. (Карел.)

Коли справа затягнеться, вона і ускладниться. (Карел.)

Клеїти розбитий лук — гаяти час. (Евентк.)

Не знаєш — запитай, язик не відпаде. (Ханти)

Разом двох зайців не спіймаєш. (Карел.)

І великий посуд часом неповен. (Карел.)

Опечешся на ющі, то й на молоко дмухатимеш. (Комі)

У куховарки Дар'ї кожен день аварії. (Комі)

Ось воно винце — молоко коров'яче: скільки не вип'єш — все на здоров'я. (Комі)

В голові вітер гуляє, а на обличчі мох росте. (Ненецьк.)

В людини, що зазналася, ніс хоресем не дістанеш. (Ненецьк.)

На березі багато розумних, коли на морі біда трапиться. (Ненецьк.)

Носиться туди — сюди, як горностаї. (Мансі)

З доброю людиною і без чума тепло. (Карел.)

Випущену рибу, пущену стрілу назад не повернеш. (Ханти)

Прислів'я вік живе

Земля — мати, небо — батько, а вода — старша із сестер. (Карел.)

Людина жодного дня не живе для смерті. (Карел.)

Літо біжить підстрибуючи, зима бредє похнюпившись. (Карел.)

Молодість, як дощ у грозу, швидко минає. (Евенк.)

На свіжому згарищі немає свіжих гнізд. (Евенк.)

Кров густіша, ніж вода. (Карел.)

Знає вітер, про що небо думає. (Карел.)

Північне сяйво гарно світить, але не гріє. (Ненецьк.)

Час людей старить, горе йому допомагає. (Евенк.)

У мертвих одна дорога, у живих — багато. (Евенк.)

Сьогодні хоч бика з'їж, завтра знову їсти захочеш. (Карел.)

Вода не любить м'якого дна, шлунок — порожнечі. (Евенк.)

Голодна людина і вовка з'їсть. (Мансі)

Такі злидні, що зуб тріскається. (Карел.)

Прислів'я вік живе. (Карел.)

○

На чужій стороні і літом холодно.
(Карел.)

○

Без правди не життя, а виття. (Комі)

○

Змія змії на хвіст не наповзе. (Комі)

○

Добре, що в очей немає рук — все б
захопили. (Евенк.)

○

Голодний живіт — не лусне. (Карел.)

○

Коли м'яса немає, і обгризена кістка — знахідка. (Евенк.)

○

Вогонь пожег не випробовуй. (Ханти)

○

Найсолодше на світі — сон. (Ханти)

Втомленому сон солодший від теплого жиру. (Евенк.)

○

Сон твій нехай буде легким. (Ханти)

○

При міцному сні всі ночі короткі.
(Евенк.)

○

Перебірливі коні не п'ють із однієї
кюлоди з коровами. (Карел.)

○

Собака кісткою не подавиться, евенк
в тайзі не заблудиться. (Евенк.)

○

На видрі шкіра не потріскається.
(Карел.)

○

Свині п'ятачок приставили, а вона
ціле життя хвалиться. (Карел.)

○

Якщо оса гніздиться на землі — в сінокіс
буде сухо, а якщо на дереві,
то будуть дощі. (Карел.)

Пуста дума — зайвий тягар. (Евенк.)

○

Бережи молоду відвагу та новий одяг. (Евенк.)

○

Вітер кружляє, як молодий олень на прив'язі. (Ханти)

○

Весняний день на восьми підводах їде (погода мінлива). (Карел.)

○

Мисливцю потрібні олені, як глухареви крила. (Евенк.)

○

Порожня поняга¹ — тяжка поша для мисливця. (Евенк.)

○

Зозуля приносить звістку про літо, а ластівка — теплі дні. (Карел.)

○

Щире слово три зими гріє. (Карел.)

¹ Поняга — сумка для дичини.

Літо ще далеко: лебеді летять високо. (Карел.)

○

Картоплю треба садити, коли осиковий лист величиною з трикопійчану монету. (Карел.)

○

Відлітають гуси — будуть заморозки, а лебеді — зима. (Карел.)

○

Зернятко маленьке — та від перцю. (Карел.)

○

В двадцять літ хлопці собак не галяють. (Карел.)

○

Вітер не дме, то й очерет не шумить. (Карел.)

○

Плаче, як вітер. (Мансі)

○

Як вовк, снокою не дає. (Мансі)

Куди миша біжить, туди й псець
спішить. (Ненецьк.)

○

Оленьчі роги ростуть, щоб падати.
(Евенк.)

○

І риба співала б, та голосу не має.
(Карел.)

○

Навіть мишка сердиться. (Чукців)

○

Вважай, що гість вже йде, коли ру-
кавиці на руках. (Карел.)

○

Того, хто приходить, можна не при-
йняти, але того, хто зібрався йти, не
втримаєш. (Карел.)

○

Немає такого свята, на якому б не
було незваних гостей. (Карел.)

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРОДІВ ПОВОЛЖЯ Й УРАЛУ (марійські, удмуртські, мордовські, чуваські, татарські, казанські, башкирські)

Батьківщина — наша мати,
зумій за неї постояти

Ленін — вічний, як граніт. (Татар.)

Живе ленінське слово завітне. (Башкир.)

Револуція здійснилась — панська палиця зломилась. (Мордов.)

Слово Леніна народи згуртовує. (Удмурт.)

Там, де народ господар, люди живуть у щасті; там, де баїв багато, — у бідності. (Башкир.)

Сила Рад у дружбі народів. (Мордов.)

Радянські народи живуть у братстві
й дружбі, їх єдності ворогові не здо-
лати. (Чуваськ.)

°

Радянські народи — одного кореня
дерева. (Удмурт.)

°

Хто в Москві не був, той мало краси
бачив. (Мордов.)

°

Москва — серце Землі. (Мордов.)

°

Всі дороги в красний Кремль ведуть.
(Мордов.)

°

В згуртованості — міцність. (Баш-
кир.)

°

Ради в село прийшли — куркулі свій
кінець знайшли. (Мордов.)

°

Найкращих до Рад обирають. (Ма-
рійськ.)

Батьківщина, як мати: завжди захи-
стить. (Мордов.)

°

В рідному краю, як в раю. (Мор-
дов.)

°

Життя народу, ще невпинна ріка.
(Удмурт.)

°

Кращого за Батьківщину місця не
знайти. (Мордов.)

°

На Батьківщині і птахи рідні. (Мор-
дов.)

°

Рідна країна — коліска, чужа — роз-
биті почви. (Татар.)

°

Рідне місце за семи землями до себе
кличе. (Мордов.)

°

Кращого від Батьківщини нічого не-
має. (Чуваськ.)

Рідна країна — рідна мати. (Мордов.)

Дорожка за багатства рідна сторона.
(Башкир.)

На чужині і собака сумує. (Удмурт.)

На чужій стороні і літом холодно.
(Мордов.)

Людина без Батьківщини, як птах
без гнізда. (Мордов.)

Народ візьметься — озеро перелле!
(Татар.)

Народ візьметься — і озеро пересуне.
(Удмурт.)

Народне слово — надійне слово. (Кал-
мицьк.)

Голос радянського народу і гарматою
не заглушити. (Мордов.)

Битва народжує героя. (Башкир.)

Батьківщина — наша мати, зумій за
неї постояти. (Удмурт.)

Залізо гартується в огні, смілива
людина — в боротьбі. (Мордов.)

Батьківщину бережи від ворогів.
(Башкир.)

Повінь не закип'ятити, Країну Рад
ворогам не подолати. (Марійськ.)

Словам підступного ворога не вір.
(Башкир.)

Зрадник гірший за ворога. (Мордов.)

Від народного гніву зрадник не втече. (Мордов.)

Тому, хто продасть свою країну,
і двох днів не жити. (Башкир.)

Ворогам куля, зрадникам — зашморг.
(Мордов.)

З миру по нитці — Гітлеру зашморг.
(Мордов.)

Фашисти розпочали війну з криком,
а закінчили з хрипом. (Мордов.)

Атомна енергія сильна, але народна
енергія — сильніша. (Мордов.)

Колгоспний достаток — народне благо.
(Чуваськ.)

У працюватого колгоспника стіл порожнім не стоїть. (Чуваськ.)

Колгоспний стіл порожнім не буває.
(Башкир.)

Кожне колгоспне зерно — фашистам
куля. (Мордов.)

Колосок до колоска — Батьківщині
сніп. (Мордов.)

У колгоспне село дороги широкі.
(Мордов.)

Про жінку-трудівницю хороша слава.
(Мордов.)

Слава джигіта — у славі Батьківщини.
(Татар.)

Якщо Батьківщина сильна — душа
радіє. (Башкир.)

Сміливість — супутник джигіта.
(Башкир.)

Будь сином свого народу. (Мордов.)

Артільний суп густий. (Башкир.)

Героя народжує боротьба. (Татар.)

Дружба народів міцна, мов кам'яна стіна. (Мордов.)

Дерево міцне корінням, радянські народи — дружною. (Мордов.)

Пісню багатих бідні не співають

Жив мордвин у старовину — тільки свист батога вчувався йому. (Мордов.)

Раніше жінка тільки те й знала, що полотно ткала. (Мордов.)

Лисиця їй уві сні курей рахує. (Удмурт.)

У вовка своя стежка. (Удмурт.)

Пани на «завтра» щедрі. (Мордов.)

На язичі масло, а під язиком лід. (Удмурт.)

На язиці — мед, в серці — вугілля.
(Удмурт.)

Мед солодкий, та ціна йому гірка.
(Мордов.)

В чужого столу краї гострі. (Мордов.)

На словах масло, на серці камінь.
(Марійськ.)

Гроші бідняка журавлем кричать.
(Чуваськ.)

Вершник на чужому коні сугується.
(Калмицьк.)

За злиднями один до одного не ходять.
(Мордов.)

Можна приховати багатство, але не злидні.
(Мордов.)

Чисті руки готове люблять. (Марійськ.)

Бедмідь хоч і дужий, але йому в ніс кільце встромляють. (Удмурт.)

У багача рукава широкі, кишені глибокі. (Удмурт.)

Вовка всі люди знають, а він людей не знає. (Калмицьк.)

У попа спереду хрест, а ззаду — мішок. (Удмурт.)

Не сунь руку в осине гніздо. (Чуваськ.)

Чужими руками змії ловить. (Чуваськ.)

У небі вороною, на землі змією. (Чуваськ.)

Куховар вище від ламп¹. (Калмицьк.)

°

Бог багато обіцяє, та нічого не дає. (Мордов.)

°

Бог тоді допоможе, коли на руках мозолі з'являться. (Мордов.)

°

Кота мишкою не злякаєш, а пона — богом. (Мордов.)

°

Хоч бай і з золотої таці у дні великого посту їсть, святим не стане. (Калмицьк.)

°

Зовні святий — усередині чорт. (Мордов.)

°

У змії ніг не побачиш, в мулли — запрошення не дочекаєшся. (Башкир.)

¹ Л а м а — священник (калмицьк.).

Змії на хвіст не наступай, наступи на голову. (Башкир.)

°

У злодія і серце тремтить. (Татар.)

°

У злодія рукава широкі, кишені глибокі. (Мордов.)

°

Собака боїться собачого зуба. (Татар.)

°

Вовчим сльозам не вір. (Удмурт.)

°

Що вовкові до того, що мул дорого коштує. (Татар.)

°

Вони такі друзі, як кінь з саньмп. (Мордов.)

°

Голому і літо за зиму. (Татар.)

°

У багача і бугаї теляться. (Мордов.)

У бідного й постіль на ньому. (Калмицьк.)

○

Як не мни лихо, ременем не стане. (Мордов.)

○

Лазню топив Степан, а мився Іван. (Мордов.)

○

Пісню багатих бідні не співають. (Мордов.)

○

Лисиця на свій хвіст не наступить. (Мордов.)

○

І нігті його злом наповнені. (Мордов.)

○

Смерті душ мало, багачеві — багатства. (Чуваськ.)

○

На чужу копійку його руки чешуться. (Мордов.)

Любить, як вовк вівцю. (Мордов.)

○

Злий веселим рідко буває. (Мордов.)

○

Багач у вічі усміхнеться, а в спину вистрілить. (Калмицьк.)

○

Вночі не спить, усіх проклинає. (Мордов.)

○○○

У багача очі — прірва: вміщують багато. (Мордов.)

○

Жадібні очі лише піском наситити. (Мордов.)

○

Очі багача холодніші, ніж лід. (Мордов.)

**Зерно зважують вагами,
життя — добрими ділами**

Птах у повітрі, риба — в воді, а людина — скрізь. (Мордов.)

Що посієш, те і звариш. (Мордов.)

Жито посієш — хліб спечеш. (Мордов.)

Працюй так, щоб серце билося, їж так, щоб вуха ворухилися. (Башкир.)

Лише добра людина здатна робити іншим добро. (Мордов.)

Чесна людина — щаслива людина. (Мордов.)

Влітку одна турбота: швидше скінчити польові роботи. (Мордов.)

Праця прикрашає людину. (Мордов.)

Після трактора сохою не орють. (Мордов.)

Трактор — ворог меж. (Чуваськ.)

Хороший тракторист борозну не зіпсує. (Мордов.)

Хороший комбайн — у полі господар. (Мордов.)

Трактор норму тяги знає. (Мордов.)

Що не змиєш — зішкреби. (Мордов.)

Добре згорі не падає. (Мордов.)

Твій вчинок ходить слідом за тобою.
(Калмицьк.)

Що більше на дереві плодів, то нижче нахилиє воно свою верхівку. (Татар.)

Не візьмешся за сокиру — дім не збудуєш. (Мордов.)

В дудку не подмеш — не заграс. (Мордов.)

Чисте джерело себе покаже. (Мордов.)

Справа знає свій час. (Мордов.)

Добре початок справи, а ще краще її кінець. (Мордов.)

Сокира лежачи іржавіє. (Чувацьк.)

Кінь тому — хто на ньому сидить, шабля — хто її носить, а справа — хто її закінчить. (Татар.)

На печі щастя не знайдеш. (Мордов.)

З печі Москву не побачиш. (Мордов.)

Щастя в постелі не шукають. (Удмурт.)

Віл, що оре, дорожчий, ніж лінива людина. (Татар.)

Поки він зробить крок однією ногою, другу собака з'їсть. (Татар.)

Сидячи днів не нарубаєш. (Башкир.)

Людина без ремесла — птах без крил. (Башкир.)

Не пережуєш — не проковтнеш.
(Мордов.)

Ні орать, ні волочить, лише на балалайці грати. (Мордов.)

Ударник шукає діло, а ледар — відмовку. (Мордов.)

І чортополох низину не любить.
(Удмурт.)

Криве поліно і у вогнище важко покласти. (Мордов.)

Без кривих дерев лісу не буває.
(Мордов.)

Поганого господаря і свій собака не любить. (Мордов.)

Втратиш день — не наздоженеш за п'ять. (Башкир.)

В мішку дим не понесеш. (Удмурт.)

Кіт — не худоба. (Мордов.)

Восени і горобець багатий. (Мордов.)

Полінуєшся весною — будеш восени маятися, а зимою — каятися. (Мордов.)

Улітку танцює — взимку розводить руками. (Мордов.)

Улітку пісні співаєш — взимку сльози проливаєш. (Мордов.)

Спіймати б зайця, та в нього хвіст короткий. (Удмурт.)

За гарну роботу кашу з маслом дають, а ледаря кропивою жалють.
(Удмурт.)

Ударила б цю кішку, та ложки нема.
(Удмурт.)

Вік прожив, собак ганяючи. (Удмурт.)

Лінивого кота тільки миші люблять.
(Мордов.)

Спину не зігнеш — шматка хліба не візьмеш. (Мордов.)

Любить свиню, та лише смалену.
(Мордов.)

Три роки в носі длубається, тому й лінивий став. (Мордов.)

Потій не коли їси, а коли працюєш.
(Мордов.)

Ледар боїться роботи, а брехун — правди. (Мордов.)

Ледар і сидіти втомлюється. (Удмурт.)

Скільки не спи, назавжди не вишиєшся. (Удмурт.)

На возі зайця не доженеш. (Калмицьк.)

Криве веретено не крутиться. (Мордов.)

Вугілля сажею не зіпсуєш. (Мордов.)

Без громади нема села. (Чуваськ.)

Громадою велику справу зробиш, а сам нічого. (Чуваськ.)

Громадою плюнеш — озеро утвориться, сам плюнеш — висохне. (Чуваськ.)

Мир плюне — море буде. (Мордов.)

°

Один базару не зробиш. (Мордов.)

°

Роту одним багнетом не переможеш.
(Мордов.)

°

Сорок чоловік заодно, один упертий
проти. (Башкир.)

°

Як одному стежку торувати, краще
в гурті заблудитися. (Башкир.)

°

І ниточки з'єднати — аркан вийде.
(Татар.)

°

Якщо кожен дасть безбородому по
волосині, у нього борода буде. (Та-
тар.)

°

Одне поліно не горить і в печі,
двоє — не гаснуть і в степену. (Баш-
кир.)

Серед сильних і дужих людей і кво-
лий стає дужим. (Мордов.)

°

Не багатій грошима, а багатій дру-
зями. (Чуваськ.)

°

У доброго господаря і пісна юшка
смачна, у злого — і жирна погана.
(Башкир.)

°

Був би товариш, щоб піти випити
кумису. (Башкир.)

°

Вони такі дружні, що між ними й
вода не просочиться. (Удмурт.)

°

Спочатку узнай, хто твій сусід, а по-
тім будуй свій дім. (Башкир.)

°

Друга і рік шукатимеш, а образити
за хвилину можна. (Удмурт.)

°

Вік живи — вік дивись. (Мордов.)

І собака на самотині на місяць вис.
(Калмицьк.)

Не той сліпий, хто не бачить, а той,
хто не знає життя. (Мордов.)

Не той багато прожив, кому багато
років, а той, хто багато зробив.
(Мордов.)

Хороший учитель — другий батько.
(Мордов.)

Книга крила дас. (Мордов.)

Хто багато знає, той мало говорить.
(Мордов.)

Сильний перемаже одного, розум-
ний — тисячу. (Башкир.)

Через одне вікно увесь світ не по-
бачиш. (Удмурт.)

Трьома пальцями голку не візьмеш.
(Мордов.)

Не стрибиш у воду — не навчишся
плавати. (Мордов.)

Не замочиш руки — обличчя не вми-
єш. (Мордов.)

Хороший кухар і з сокири кашу зва-
рить. (Мордов.)

Не вміючи і личака не сплетеш.
(Мордов.)

Старе дерево ламається, молоде —
згинається. (Мордов.)

Дерево зрубаш — назад не поста-
виш. (Мордов.)

Людина не гриб, за день не вирос-
те. (Мордов.)

Справжня людина старості не знає.
(Мордов.)

Молоді беруть силою, старі — розумом.
(Мордов.)

Криниця стара, та вода в ній чиста.
(Мордов.)

Двадцятилітню липу не вирвеш.
(Удмурт.)

Старе дерево — господар лісу.
(Мордов.)

Стара кропива дуже жалить.
(Мордов.)

Старість запитас, що робив ти замолоду.
(Мордов.)

Молодий слабкий розумом, старий — здоров'ям.
(Мордов.)

Одинокий замолоду — не має друзів на старість.
(Мордов.)

Кулі, що вилетіли з рушниці, назад не повернеш.
(Калмицьк.)

Дитина і старий на світ по-різному дивляться.
(Калмицьк.)

У житті зустрічаш ясну погоду, зустрічеш і грозу.
(Мордов.)

Зерно зважуй вагами, життя — добрими ділами.
(Мордов.)

У житті багато доріг: вибирай ту, яка не підведе.
(Мордов.)

Життя прожити — не навколо печі обійти.
(Мордов.)

Вік проживеш — розуму наживеш.
(Мордов.)

І телят пасти треба вміти. (Мордов.)

Життя завжди йде вперед, а хто за ним не встигає, той залишається позаду. (Мордов.)

Життя прожити — не тин сплести. (Мордов.)

Живуть — поживають, одне одного поважають. (Мордов.)

У лісі ходити — здоровому бути. (Мордов.)

Ніщо так не виховує людину, як час. (Татар.)

Гору прикрашає камінь, людину — голова. (Башкир.)

Умів давати клятву, зумій і дотримати її. (Башкир.)

В житті коренів багато. (Мордов.)

Де сонце, там і здоров'я. (Мордов.)

Праця краща, аніж ліки. (Удмурт.)

Розум за гроші не купиши. (Мордов.)

Розум не у віці, а в голові. (Башкир.)

У матері за дітей душа болить, у батька — руки. (Башкир.)

Руки ламають палицю, а розум підіймає гори. (Мордов.)

Дерево ціниться високе, людина розумна. (Мордов.)

Наймогутніша сила природи — людський розум. (Мордов.)

Птах сильний крилами, людина — розумом. (Мордов.)

Збирай не гроші, а розум. (Чуваськ.)

Краще розуму з гудзик, аніж зріст як у верблюда. (Башкир.)

Як чужим розумом багатіти, краще в бідності своїм жити. (Башкир.)

Розум старого молодому силу дає. (Мордов.)

Птах гарний пером, а людина — розумом. (Марійськ.)

Розумних людей послухаси — розумним будеш. (Мордов.)

Добре дітям рости, коли батьки розумні, а батькам добре на старість, коли діти розумні. (Мордов.)

Яке на дереві гілля, таке і вбрання. (Мордов.)

Гарна пшениця з часом дорожчас, а дівка — кращає. (Мордов.)

Дівчина тебе хоч і поважас, але про почуття свої не розповідає. (Мордов.)

Женитись — не личаки взути. (Мордов.)

Вибираєш дівчину — дивись на її матір. (Чуваськ.)

Мати — богиня роду, з нею не сваряться. (Чуваськ.)

Дочка ходитиме по гіллю того дерева, на яке залізла мати. (Татар.)

Дорожче дешевого немає. (Татар.)

Мати про дітей турбується, а діти
в степ дивляться. (Башкир.)

°

Син — підмога батькові, дочка — ок-
раса дому. (Башкир.)

°

Поки не станеш батьком — не оці-
ниш батька, поки не станеш маті-
р'ю — не оціниш матір. (Башкир.)

°

Турбота, як велика робота. (Мордов.)

°

Сім'ю жінка-мати радує (веселить).
(Мордов.)

°

Без дружини дім — порожній дім.
(Мордов.)

°

Без гілок — не дерево, без дітей —
не сім'я. (Мордов.)

°

Діти, не падаючи, не ростуть. (Мор-
дов.)

Мати все життя думас про сина, а
його думки мандрують по світу, або
бродять під вікном у коханої. (Кал-
мицьк.)

°

Діти любі, а онуки — ще більше.
(Мордов.)

°

Бережи дітей, як свої очі. (Мордов.)

°

Від яблуні яблуко, від ялини шиш-
ка. (Мордов.)

°

Бездітний, як дуплисте дерево: ні
лика, ні дров. (Мордов.)

°

В дитини впаде одна сльоза, а в ма-
тері — дві. (Мордов.)

°

Багатодітні батьки рід людський
тримають. (Мордов.)

°

Який рід, такі й нащадки. (Мордов.)

Зажною дитиною стільки турбот,
скільки у неї на голові волосин.
(Мордов.)

Дітей ростити — не по гриби ходи-
ти. (Мордов.)

Дітей розумними виростиш — рід
свій прославиш. (Мордов.)

Сила дитини в правдивості. (Мор-
дов.)

У кого один син, у того й пісня про
нього. (Мордов.)

Без батька — сирота, без матері —
двічі. (Мордов.)

Красивішої за рідну матір нікого не
зустрінеш. (Мордов.)

Де діти, там і радість. (Мордов.)

Одну дитину ростити — матері сльо-
зи лити. (Мордов.)

Гілок багато, а дерево одне. (Мор-
дов.)

Батька не хліб годує, а добре слово
дітей. (Мордов.)

Де добра тітка, там завжди гости-
нець. (Мордов.)

Далека рідня — двічі рідня. (Мор-
дов.)

Хто рано встас — тому і перший
млинець. (Мордов.)

Хто з сонцем встас, той і добре жи-
ве. (Мордов.)

З-під землі скарб добудеш лише пра-
цею. (Мордов.)

Робота учить, а лінь мучить. (Удмурт.)

Якби було й три руки — усім би діло знайшлося. (Мордов.)

Удмурт із млина їде з пісню. (Удмурт.)

Осінь покаже, що ти робив весною. (Мордов.)

Роботящому немає поганої пори року. (Мордов.)

Весна красна квітами, а осінь пирогами. (Мордов.)

Весняна пісня закінчується восени. (Мордов.)

У гарного весляра човен не боїться хвиль. (Мордов.)

Поганий майстер гарний інструмент не тримає. (Мордов.)

Людину можна взнати за її ділами. (Мордов.)

Бджола мала, а й та працює. (Мордов.)

Візьми приклад з мурашки, що запасасться на зиму. (Татар.)

Який майстер, така й робота. (Удмурт.)

Повний колосок в землю дивиться, порожній — в небо. (Мордов.)

Не дивись на слова, а дивись на діла. (Башкир.)

Не побачивши Волги, не скидай чобіт. (Чуваськ.)

Не підлазь під тягар, якщо підняти
не можеш. (Татар.)

Столяра по сокирищу видно. (Мор-
дов.)

Ноги носять, руки годують. (Мор-
дов.)

У руках майстра і криве дерево ви-
прямляється. (Мордов.)

Дешева річ на один день, а дорога —
на рік. (Мордов.)

У ліс не ходять без сокири. (Мор-
дов.)

Не місце красить людину, а людина
місце. (Мордов.)

Який господар, такий і дім. (Мор-
дов.)

Який сад, такі і яблука. (Мордов.)

Улітку день віз хліба дає. (Мордов.)

Годує не сокира, а праця. (Удмурт.)

Дім красний жінками, двір — чоло-
віками. (Мордов.)

Ворота тримаються на двох стовпах,
а дім — на двох головах. (Мордов.)

Двір гарний худобою, а не загоро-
дою. (Мордов.)

Рушниця — солдатіві друг, шине-
ля — теплий дім. (Удмурт.)

У домі чотири кутки, та сорок справ.
(Мордов.)

Дім без покрівлі — не дім. (Мордов.)

В новому глечикі і вода свіжіша.
(Мордов.)

Робота норму любить. (Мордов.)

Яка робота, така й ціна. (Мордов.)

Плетінням постолів і себе не прого-
дуєш. (Мордов.)

Потрібні розмови не бувають довги-
ми. (Мордов.)

Руку не протягнеш, з полиці і лож-
ку не дістанеш. (Мордов.)

Солов'я за пісні цінують. (Мордов.)

Добрим господарем будеш — скрипу
своїх коліс не почувеш. (Мордов.)

У ситого коня вісім ніг. (Удмурт.)

Кінь добре йде — збруя не пеується.
(Мордов.)

Хто доглядає коня, той не почуватиме на вулиці. (Чуваськ.)

Птах помилился — у сільце попаде,
мужчина — волю втратить. (Баш-
кир.)

Слава коня — у руках джигіта, сла-
ва джигіта — у його руках. (Баш-
кир.)

Малого коня хвали — великого за-
прягай. (Татар.)

Хто має запасного коня — не втоми-
ться. (Татар.)

У ситого коня десять ніг. (Мордов.)

Картопля — брат хліба. (Мордов.)

Добрий кінь на дерево підніметься.
(Мордов.)

Кінь боїться не роботи, а поганого
господаря. (Мордов.)

У доброго конюха коні танцюють.
(Мордов.)

Ноги підуть — дорогу знайдуть. (Уд-
мурт.)

Хто в дорозі, у того доля є, а хто
спить, у того немає. (Марійськ.)

Якщо нав'ючити на осла побільше,
то він не піде скоріше. (Татар.)

З маслом і личак з'їси. (Удмурт.)

З маслом і постолі проковтнеш.
(Мордов.)

Кінь тоді скакун, коли сто верст
пробіжить без перепочику, а муж-
чина той, хто дотримується слова
й не плаче в біді. (Калмицьк.)

Як показувати палицю собаці, кра-
ще хліб покажи. (Удмурт.)

У дорозі хліб не зашкодить. (Уд-
мурт.)

У дорозі торбина з хлібом важкою
не буває. (Мордов.)

Корова для дітей — друга мати.
(Мордов.)

Корову погано годуєш — масляного
млинца не побачиш. (Мордов.)

Не чіпай пса, що задрімав біля по-
рогу, і не сип сіль на рану ближ-
нього. (Калмицьк.)

У доброму господарстві кожне те-
ля — нагорода. (Мордов.)

Не ріж вісім овець — ріж одну, але
вгодовану. (Башкир.)

Юшка без каші, каша без юшки —
не обід. (Мордов.)

Сьогоднішня печінка краща від зав-
трішнього жиру. (Калмицьк.)

І те людину годусь, що в лісі росте.
(Мордов.)

Красива не красуня, а твоя кохана.
(Татар.)

Роздратований осел буває швидший
від коня. (Татар.)

Саме дерево гірке, а сливи солодкі.
(Мордов.)

Не знаєш порову — не стій біля
коня. (Татар.)

Нехай рукава будуть довгі, а руки
короткі. (Башкир.)

На місці ліщини ліщина й росте.
(Чуваськ.)

Лисиця і уві сні курку бачить. (Мор-
дов.)

Рибі — вода, людині — весь світ.
(Мордов.)

Золото в грязь впаде та міддю не
стане. (Татар.)

Осіпний мед не смокчуть, з кори
дуба постолі не плетуть. (Мордов.)

Дятел вік довбе, а майстром ніколи
не стане. (Мордов.)

Риба у воді сильна. (Мордов.)

Людина без ремесла — птах без крил. (Башкир.)

Кожна річ на своєму місці красива. (Мордов.)

Як дерева в лісі не однакові, так і люди. (Мордов.)

Коли кипить казан, ополоник золотий. (Татар.)

Народився куркою, орлом літати не зможеш. (Мордов.)

Куркою народився — качкою не будеш. (Марійськ.)

Красивий щасливий своєю красою, дужий — силою. (Мордов.)

Язык любить смачне, око — красиве. (Мордов.)

Сила беркута в кігтях. (Удмурт.)

На дубі липова гілка не виросте. (Мордов.)

Хто не вміє танцювати, музики не любить. (Башкир.)

У кожного замка свій ключ. (Мордов.)

Доросла дівчина жениха не боїться. (Башкир.)

Озеро не буває без очерету, серце — без журби. (Башкир.)

Глухареві одна їда — хвоя. (Удмурт.)

У свині чотири ноги, але стояти на
вірвовці не може, а у курки хоч
і дві ноги, вона — стоїть. (Удмурт.)

○

З вільхи лика не здереш. (Удмурт.)

○

Земля, як миска: що в неї покла-
деш, те й з'їси. (Мордов.)

○

З редьки меду не вичавиш. (Мор-
дов.)

○

Без заліза машини не зробиш. (Мор-
дов.)

○

Полин гіркий, та запахом своїм бліх
знищує. (Мордов.)

○

Мишка захоче, у вушко голки про-
лізе. (Удмурт.)

○

Хоч і маленький їжак, та ведмедя
може вколоти. (Удмурт.)

В поганої слави ноги довгі

Добре слово говориться не язиком,
а душею і серцем. (Мордов.)

○

Не треба хліба-солі, а скажи добре
слово. (Мордов.)

○

Якщо розповісти про своє доброді-
яння, то користь від нього втрача-
ється. (Калмицьк.)

○

Чужі руки — для нього граблі. (Мор-
дов.)

○

Серце твердіше за камінь. (Мордов.)

В скупого гроші з короткими кри-
лами. (Мордов.)

Не питай гостя, чи подавати до сто-
лу курку. (Удмурт.)

У чужого і курка гускою здається,
корова — конем. (Марійськ.)

Хто вкрав голку, не залишить верб-
люда. (Башкир.)

На чужому коневі далеко не заїдеш.
(Мордов.)

Злодій завжди думає, що на світі
всі злодії. (Татар.)

Осел занадиться в город, без хвоста
і вух залишиться. (Татар.)

Палицю підняли на собаку; а зля-
кався кіт — злодіяка. (Мордов.)

Винному не спиться. (Башкир.)

Винного по очах визнають. (Мордов.)

Жити обманом — грати з вогнем:
промахнешся — опечешся. (Мордов.)

Сьогодні одуриш, завтра вже не по-
вірять. (Удмурт.)

Не можна тому вірити, хто людям
не вірить. (Удмурт.)

Вино хоч і чисте, а життя каламу-
тить. (Удмурт.)

Просить затичку від глечика, а че-
кає браги. (Мордов.)

І постели в нього п'яні. (Мордов.)

Осел — дядько буйвола. (Татар.)

Вином зустрінутий гість швидко валиться з ніг. (Удмурт.)

Сів за стіл, а встав з-під столу. (Мордов.)

Зі своєю ложкою по чужих горшках не ходи. (Мордов.)

Хто ситим їсть — копає собі могилу. (Татар.)

В бездонну бочку скільки не лий — не наповниш. (Марійськ.)

В поганой слави ноги довгі. (Чуваськ.)

Розумний супутник дороги підкаже, дурний зіб'є зі шляху. (Башкир.)

Розумний звинуватить себе, дурень — товариша. (Башкир.)

Розумний звернеться за порадою, а дурень скаже: я й сам знаю. (Калмицьк.)

Поганий мужчина — що туна сокира. (Калмицьк.)

Коли нема розуму, тяжко й голову носити. (Калмицьк.)

Говорити слова людині, яка не розуміє їхнього значення, все одно, що кидати зерно на роги корові. (Калмицьк.)

Дурна людина розповідає про те, що їла і пила, а розумна, що бачила й чула. (Калмицьк.)

Невелика доблесть мати величезне тіло. (Татар.)

Він на вулиці собак напуває. (Татар.)

Пояснити дурню важче, ніж змуси-
ти верблюда переступити канаву.
(Татар.)

Один день — «гість», другий день —
«гість», а на третій день — хоч до-
дому їдь. (Мордов.)

Віслюку сказали: «Покажи свою
ввічливість», і він викачався у по-
пелі. (Татар.)

Поки розумний мудрував, дурний
тричі відкусив. (Калмицьк.)

Радься і з розумним, і з дурним.
(Башкир.)

Сміливий, як горобець, сумний, як
голуб, дурний, як теля. (Удмурт.)

Коли від матиного молока розум-
ним не став, то від козячого — не
порозумнішаєш (Марійськ.)

На вигляд — розумний, а послуха-
єш його — дурень. (Мордов.)

Твої розумні в моїх дурнів училися.
(Мордов.)

Розумний не той, хто хитрий, а той,
хто мудрий. (Мордов.)

Хлопець сміливий, та розумом не
зрілий. (Мордов.)

Ростом з дерево, а розум з горіх.
(Мордов.)

Без розуму і в сухому болоті вто-
пнися. (Мордов.)

Нерозумна голова — горщик. (Мор-
дов.)

Порожній мішок, стоячи, не трима-
ється. (Мордов.)

Дурні розумні лише в казці. (Мордов.)

Йому кажуть — сніг білий, а він каже — чорний. (Мордов.)

Криве коромисло не вирівняти. (Мордов.)

Впертий, як цап. (Мордов.)

Його сімома псами не обгавкаєш. (Мордов.)

Як муха, у вічі лізе. (Мордов.)

Коли жабу запитали: «Що на світі найкрасивіше?» — вона показала на своє жабеня. (Мордов.)

Добре, коли сам віриш в себе; ще краще, коли люди вірять у тебе. (Мордов.)

Ні солома ні колода, ні мочало ні лико. (Мордов.)

Приїхав до мене, а зайшов до тебе. (Мордов.)

Після рубанка сокирою не поправляють. (Мордов.)

У ревнивої людини дванадцять очей. (Удмурт.)

Собака своєму хвосту наказує. (Марійськ.)

Гуска свого пір'я не бачить. (Мордов.)

Дерево своєї кривизни не бачить. (Мордов.)

Гидке і фарбою не прикрасиш. (Мордов.)

Щоголі самі собою любуються. (Мордов.)

Дивлячись на гору, горою не станеш. (Марійськ.)

В собаки і хвіст відріж, та вівцею не стане. (Марійськ.)

І ворона думас, що співає. (Удмурт.)

Калина сама себе хвалить: «Я солідша від меду». (Удмурт.)

Паперові квіти — не квіти, на них дивлячись, не радієш. (Мордов.)

Ти, Антипо, — гарна скрипка, тільки співаєш, як сорока. (Мордов.)

Тітка моя на полотно багата; я на неї понадіявся — без сорочки залишився. (Мордов.)

Любиш говорити, люби і слухати. (Удмурт.)

Співай своїм голосом, говори своїми словами. (Мордов.)

В криницю, з якої напився, не кашляй. (Калмицьк.)

Як у білки зуби випали — їй і горіхів дали. (Удмурт.)

Про все, що бачив, не розповідають. (Татар.)

Хороший син — пісні співаєш, поганий — плачеш. (Мордов.)

Якщо дівчина рано гуляти почне, то пізно заміж вийде. (Мордов.)

Розбещена дитина — не годувальник. (Мордов.)

Норовистого коня і в голоблях не
втримася. (Мордов.)

Биткій корові на роги колодки одя-
гають. (Мордов.)

Ніс негарний, не відріжеш, гора кру-
та — не зриєш. (Башкир.)

Два кавуни під рукою не втримася.
(Башкир.)

У хвалька рот росте. (Мордов.)

Хвіст — павиний, а голова вороняча.
(Мордов.)

Хвалька і собаки не люблять. (Мор-
дов.)

Нехай у курки під крилом захова-
ється, щоб теля не вбрикнуло. (Уд-
мурт.)

Тихо йшов — дійшов, поспішив — з
дороги збився. (Башкир.)

На низького осла кожен сяде. (Та-
тар.)

Боїшся горобців, не сій просо. (Та-
тар.)

Боягузу і свій сват чортом. (Чу-
васьк.)

Боягузу і тінь здається злодієм.
(Башкир.)

Не бери боягуза в супутники, а без-
голосого в хор. (Башкир.)

Після бійки підняв кулак. (Башкир.)

Наш Іван коня запрягав: на хвіст
вуздечку надягав, віз вівсом году-
вав, коня дьогтем мазав. (Удмурт.)

Після бійки багато сильних. (Мордов.)

Заяче око велике, та боязке. (Мордов.)

Куля, мов бджола; тікатимеш від неї — знайде і вжалить. (Удмурт.)

Будеш овечкою, вовки знайдуться. (Удмурт.)

Не вмієш — і з мішка крупи каші не зварип. (Удмурт.)

Семеро одного півня не ріжуть. (Мордов.)

Осиковий пенюк (про бездарність). (Удмурт.)

Не шукай у свині роги, у курки вим'я, у серпа піхви! (Удмурт.)

Багато шукаєш — нічого не знайдеш. (Мордов.)

На словах усе знає, а насправді й постолі не сплете. (Мордов.)

Робив човна з цілої осики — не вишло й весла. (Удмурт.)

Зношені постолі знов озув. (Удмурт.)

Танцює, як корова на льоду. (Мордов.)

Який молот, такий і коваль. (Чуваськ.)

З міді срібла не здобудеш, криком нічого не доб'єшся. (Башкир.)

Вчинок свій усвідомиш — наполовину собі пробачиш. (Мордов.)

Прислів'я сказав — дорогу
показав, приказку сказав —
душу розрадив

Слово не стріла, а серце пробиває.
(Удмурт.)

Бритва б'є, а слово серце ріже.
(Мордов.)

Борода прикрашає обличчя, розумне
слово — розмову. (Удмурт.)

Співати добре разом, говорити — по
черзі. (Удмурт.)

Слово не дим, очі не виїсть. (Уд-
мурт.)

Язик до Москви доведе. (Мордов.)

Прислів'я з пташиний дзьоб, а муд-
рості в ньому ціле озеро. (Мордов.)

Мова без прислів'я, як борщ без солі.
(Мордов.)

Знай багато, а говори мало. (Мор-
дов.)

Язик багато може зробити: і настрій
підняти і справу зіпсувати. (Мордов.)

Спійманого птаха визнають по піс-
нях. (Татар.)

Немає хліба-солі — немає дзвінкої
пісні. (Мордов.)

І півень думає, що він краще за со-
лов'я співає. (Мордов.)

Хоч коровою мукай, а в хорі місце
знайди. (Мордов.)

Правдиве слово — гірке. (Татар.)

Хороше слово — пісня. (Мордов.)

Не всі пісні до кінця співаються.
(Мордов.)

Погана пісня за душу не бере. (Мордов.)

У зозулі одне слово кукується. (Удмурт.)

У ранньої зозулі і голос раніше пропадає. (Удмурт.)

Пісня любить гарного виконавця,
людина — справедливого цінителя.
(Мордов.)

Прислів'я сказав — дорогу показав,
приказку сказав — душу розрадив.
(Башкир.)

Холодне слово поки до серця дійде —
льодом стане. (Башкир.)

Говорить, ніби порожня діжка гри-
мить. (Мордов.)

День і ніч меле, а муки немає. (Мордов.)

Свої солодкі уста зіпсуєш. (Удмурт.)

Хто не вміє ходити, псує дорогу, хто
не вміє говорити — слово. (Башкир.)

Добре він говорить, ніби співає.
(Мордов.)

У нього язик, як шило. (Удмурт.)

Дірявий язик тасмниць не тримає.
(Мордов.)

Боїшся — не кажи, сказав — не бій-
ся. (Мордов.)

Язык — диявол, раніше од думки го-
ворить. (Удмурт.)

Слово не риба, неводом не спіймаси.
(Мордов.)

Язык без кісток: скільки захочеш,
стільки і наговорить. (Мордов.)

Сказане слово, ніби риба в воді.
(Мордов.)

Настрій на язиці не носять. (Уд-
мурт.)

Язиком море перепливає, а насправ-
ді вологи боїться. (Мордов.)

Чого ти крила опустил? (Мордов.)

Нічого сказати — рот не розкривай.
(Мордов.)

В легковажної людини язык довгий.
(Татар.)

Добрій ти на словах, та серцю не
милий. (Мордов.)

В розмові слово вислизне з языка,
мов миша з-під соломи. (Удмурт.)

Прислів'я, як правда: усім потрібне.
(Мордов.)

Гарне слово дорожче, ніж гроші.
(Мордов.)

Говорить гарно, мов горіхи гризе.
(Мордов.)

Не ласкаве слово хороше, а правди-
ве. (Мордов.)

Не бійся, коли лають, не радій, коли хвалять. (Мордов.)

Без шуму тече глибока ріка. (Башкир.)

Хоч сидиш криво — говори прямо. (Башкир.)

Водограю не заважай — нехай б'є! (Башкир.)

Взимку без сорочки, влітку без хліба не виходь на дорогу. (Татар.)

Куди кличуть, лети птахом, а не кличуть, тягнись каменем. (Татар.)

Коли гора не йде до тебе, іди ти до гори. (Татар.)

Звідки не чекаєш, звідти й вискочить лисиця. (Татар.)

Новина, що її пошепки передають на базарі, обганяє вершника, що скаче повідомити про це. (Калмицьк.)

Разом тісно — нарізно нудно. (Мордов.)

Новий чобіт завжди рипить. (Мордов.)

Скрипуче дерево довше живе. (Мордов.)

Гниле дерево і без вітру впаде. (Мордов.)

Миша, якій судилося загинути, грається з хвостом кота. (Калмицьк.)

І в землі є вуха. (Удмурт.)

Після весілля музики зайві. (Татар.)

Якби у кішки були крила, вона б
поїла всіх горобців. (Татар.)

Глухий чує те, про що сам думає.
(Татар.)

Поле з очима, а ліс із вухами. (Чу-
васьк.)

Благородного птаха ловлять за ноги.
(Татар.)

По шилу кулаком не вдариш. (Та-
тар.)

Гість недовго сидить, та багато ба-
чить. (Мордов.)

Гостеві радіють двічі: коли прихо-
дить і коли іде додому. (Удмурт.)

Гостей кличуть з проханням, а про-
воджають з радістю. (Мордов.)

Дорогому гостеві — м'ясе, непроха-
ному — кісточки. (Мордов.)

Ідеш в гості — помий свій казан.
(Башкир.)

Далі своєї тіні не підеш. (Удмурт.)

Вуха вище голови не ростуть. (Мор-
дов.)

Небо пальцем не проткнеш. (Мор-
дов.)

Всю планету в жменю не забереш.
(Мордов.)

Вечір раніше од ранку не буває.
(Мордов.)

Скільки не думай, а половина від
ста — п'ятдесят. (Татар.)

Вище голови не плигнеш. (Удмурт.)

Позбувшись палиці, попав під дубину. (Татар.)

Втікаючи від дощу — попав під град. (Татар.)

Не по коню, то по голоблях. (Чуваськ.)

На здорову голову залізний шворінь. (Чуваськ.)

Рідний брат перцю. (Чуваськ.)

Іде — не знає куди. (Мордов.)

Пес гавкає — вітер несе. (Мордов.)

У шкани і хвіст облазить. (Мордов.)

Люди сюди, а він не знає куди. (Мордов.)

Весняний мороз коров'ячий ріг не зломить. (Мордов.)

Маленький кінь до смерті лоша. (Мордов.)

І заєць часом свої кігті показує. (Мордов.)

Відрізаний шматок до караваю не приставип. (Башкир.)

Не зійде — руками не витягнеш. (Удмурт.)

Для нього не існує ні кряжа, ні гори. (Мордов.)

Корова, що пропала, завжди молочна. (Марійськ.)

У дуги і тінь крива. (Мордов.)

Розбите яйце не склеїти. (Удмурт.)

На гіркий баклажан паморозь не падає. (Татар.)

Скаженому псу і палиця — кістка. (Мордов.)

Тиха собака не гавкає, а кусає. (Башкир.)

Невісткою була — свекрусі не вгодила, свекрухою стала — невістку зненавиділа. (Башкир.)

Черепаха вилізла з свого панцира, і він їй не сподобався. (Татар.)

Тому, хто замерз, запали комин, тому, хто зголоднів, звари їжу. (Калмицьк.)

Криниця нова, та вода в ній, як дьоготь. (Мордов.)

Прокляття мишки до кішки не пристане. (Марійськ.)

Очі — не вуха, на віру все приймають. (Калмицьк.)

Похорону — плач, весіллю — пісня. (Мордов.)

В одній грибниці ростуть гриби однієї породи. (Мордов.)

Скільки ворона не каркає, не бути їй солов'єм. (Калмицьк.)

Як немає собаки, загавкає і свиня. (Калмицьк.)

Що не спалахує, те коптить. (Калмицьк.)

Хто переплив на другий берег, не
шукає човен, хто одужав — лікаря.
(Калмицьк.)

Молодість — весняний день. (Мор-
дов.)

Молодість — квітучий сад. (Мордов.)

І зрубане дерево весною хоче роз-
пустити листя. (Мордов.)

Дівчина, як квітка, усім подобаєть-
ся. (Мордов.)

Дівчина танцює — красу показує.
(Мордов.)

Молодість проходить блискавкою,
старість — повільним кроком. (Мор-
дов.)

І личак не без пари. (Удмурт.)

Молодість іде геть, не питаючись,
старість приходить без запрошення.
(Мордов.)

Молодість промине непомітно, ста-
рість настане раптово. (Мордов.)

Молоде серце і до каменя прихи-
литься. (Мордов.)

Її роки і десять зозуль не прокують.
(Мордов.)

Старий пройде — молодий шапку
зніме. (Мордов.)

У важкий рік зима вдвічі довша.
(Мордов.)

У щуки хвіст короткий. (Удмурт.)

Язик без кісток, думи без дна. (Уд-
мурт.)

Сліпий курці — усе пшениця. (Марійськ.)

Колесо навколо своєї осі крутиться. (Мордов.)

Обруч на бочці лопне — вода потече. (Мордов.)

Качка, що розгубилася, пірнає назад. (Марійськ.)

У свині голова пролізла — тулуб пролізе. (Удмурт.)

Поверташся додому, хай дорога буде широка, як Кама. (Удмурт.)

Зумів зав'язати, зумій і розв'язати. (Удмурт.)

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРОДІВ СИБІРУ І ДАЛЕКОГО СХОДУ (ойротські, хакаські, шорські, тувинські, якутські, бурятські, нівхські)

Єдність радянських народів міцніша від скелі

Ленін помер, але справа його живе.
(Якут.)

Дерево корінням — в землі, людина — в народі. (Ойрот.)

Розум народу ясний, мов ранкова зоря. (Тувин.)

Москва верствою далека, а серцем поруч. (Якут.)

Дерева вітер хвилює, правда народ підіймає. (Тувин.)

Шлях народу широкий. (Тувин.)

Вказівка партії — закон нашого життя. (Якут.)

Ріки початок — джерело, джерело народу — трудящі. (Бурят.)

Криця не тупиться, більшовики не згинаються. (Якут.)

Весь народ підведеться — вітер здійметься. (Якут.)

Струмки зіллються — річки будуть, люди з'єднаються — сила. (Тувин.)

Сила народу сильніша від льодоходу на ріці. (Якут.)

У трудового народу сила непереможна. (Бурят.)

Сильніше, ніж народ, на землі нічого немає. (Хакаськ.)

Сила народна все здолає. (Якут.)

Свою землю і табун знає. (Хакаськ.)

У птаха — гніздо, у людини — Батьківщина. (Тувин.)

Рідна земля краща, ніж чужина повна срібла. (Ойрот.)

На чужій землі і весна чорна, на своїй землі і зима зелена. (Бурят.)

Без Батьківщини і сонце не гріє. (Шорськ.)

Від рідної землі віє теплом, від чужої — холодом. (Бурят.)

Батьківщина — рідна мати. (Бурят.)

Завжди з народом іду. (Хакаськ.)

Бережи свою Батьківщину, як зіницю ока. (Якут.)

І пилинка рідної землі — золото. (Бурят.)

Життя прожити — перед Батьківщиною обов'язок виконати. (Якут.)

Батьківщина своїми синами пишається. (Бурят.)

Де дим, там і вогонь, де народ, там і життя. (Бурят.)

Одне поліно — не вогнище, одна людина — не народ. (Тувин.)

Сам себе не хвали, хай народ похвалить. (Шорськ.)

Тінь не спіймаєш, народ не одуриш. (Тувин.)

Рослина любить вологу, народ — правду. (Тувин.)

В джерельну воду не плюй, народу не лай. (Шорськ.)

На гіллястому дереві птахи гніздяться, у хорошій юрті народ збирається. (Тувин.)

Справжній друг надійніший від стіни. (Якут.)

Дружба людей гору скарбів створить. (Тувин.)

Найгірше слово — сварка, найгірше на землі — війна. (Тувин.)

На світі найкраще — мир, найгірше — війна. (Якут.)

У бая очі маленькі,
та руки загребуці

Як жити в рабстві і померти в не-
волі, краще загинути в боротьбі.
(Якут.)

Сталь гартується у воді, людина —
в біді. (Тувин.)

Шню звіра куля ріже, шню люди-
ни — бідність. (Ойрот.)

Рука бая як чорний камінь.
(Шорськ.)

Око й мале, та дно глибоке. (Ойрот.)

Ненажерливий, як пес. (Якут.)

У бая очі маленькі, та руки загре-
буці. (Шорськ.)

На словах лисця, а насправді —
вовк. (Бурят.)

У багача очі не наповнюються на-
віть землею його могили. (Якут.)

Не сунь свою руку щуці в рот.
(Якут.)

Багатій — як той ожирілий пес.
(Якут.)

В людини, що починає багатіти, очі
ненаситні. (Якут.)

Ненажерливу собаку більше б'ють.
(Якут.)

На болячки скаржився, кажуть, на-
віть богатир. (Якут.)

Набув свинячої подобі і норову.
(Якут.)

У джерела холодне дихання, в скна-
ри холодні очі. (Тувин.)

Скупий з усмішкою, що та корова,
яка не доїться. (Якут.)

Змія міняє шкіру, та не жало. (Ха-
каськ.)

Бай подарує, та потім здере.
(Шорськ.)

Сперечатися з холодом — не буде
вух, сперечатися з басм — не стане
голови. (Шорськ.)

Бідняк під себе соломі стелить,
бай — пух. (Шорськ.)

Багаті дурні — чванливі. (Якут.)

Кволе теля коровою стане, бідна лю-
дина в добрі заживе. (Ойрот.)

Бідняк спить під трьома заячими
ковдрами, а багач на вістрях голок
і шил. (Якут.)

Овечку, що відстала від отари, вовк
з'їдає, людина, що пішла від наро-
ду, гине. (Хакаськ.)

Одинокого коня вовк у полі заріже,
а табун від вовків відіб'ється. (Ой-
рот.)

Голод — старший брат багача.
(Якут.)

Скільки воду не вари, масла не буде.
(Хакаськ.)

Скільки на багатія не працюй, не
одержиш більше як кобилячу шку-
ру. (Якут.)

Вовки й олені разом не табуняться.
(Якут.)

Через вушко голки верблюд пройде
швидше ніж багатій. (Якут.)

З вола двічі шкуру не здирають.
(Якут.)

Нещастя лише в рукав, а збитки
вже в руку лізуть. (Ойрот.)

В горі не сумуй, без причини не радій.
(Ойрот.)

Радість у рік не прийде, а біда з-під
ніг вискочить. (Ойрот.)

Щоб ожирів один багач, витискають
соки із ста бідняків. (Якут.)

Ситій людині і курдюк не смачний.
(Бурят.)

Голодному смачна навіть вода з лісного болота, ситий не хоче і кіньського жиру товщиною з кулак. (Якут.)

Ситому і овечий курдюк твердий.
(Тувин.)

Багаті недоумки — хами. (Якут.)

Народ героя шукає, а лама — молебень.
(Тувин.)

Всередині зм'я, зовні божя свічка.
(Якут.)

Собака жиріє від джута¹, лама багатіє від хвороб. (Тувин.)

У степу од вовка нема життя, в улу-сі — од бая. (Хакаськ.)

¹ Дж у т — масовий падіж худоби при нестачі кормів, коли випадає глибокий сніг чи наступає обледеніння снігового покриву.

Багач — мов той шуліка, харчується
м'ясом, а задовольняє спрагу кров'ю,
як комар. (Якут.)

Око сороки — на падлі, око шама-
на — в казані. (Ойрот.)

В час хвороб — шаман жиріє. (Ой-
рот).

Собака кісткою не вдавиться.
(Якут.)

Ніж не ріже своєї колодки, ворон не
викльовує око ворону. (Якут.)

Глибокі попівські кипені. (Якут.)

Баришник одурює, товар збуваючи,
лама — молитви читаючи. (Бурят.)

Добра справа сама себе хвалить

Настрій видно в пісні, здібності —
в праці. (Тувин.)

В колгоспника і пісні упевнені.
(Якут.)

Голова у колгоспу розумна, руки —
дужі. (Якут.)

В добрій артілі — всі коні в тілі.
(Тувин.)

Людина — смертна, слава безсмерт-
на. (Тувин.)

Океан з хвилями, праця з піднесен-
ням. (Якут.)

Ударник — з крупчаткою, лінійний —
з порожнім мішком. (Тувин.)

Працьовитому — шана, лінійному —
глум. (Тувин.)

Буде земля, знайдеться й корова.
(Якут.)

Молоко корови у її кормах. (Якут.)

Без біди товарища не визнаєш. (Ха-
каськ.)

Двоє добрих зійдуться — і вода між
ними не протече. (Хакаськ.)

Краще дружбу міцнити, ніж скарги
множити. (Тувин.)

З поганою людиною зійдешся — сам
споганієш, з доброю подружись — по-
кращаєш. (Шорськ.)

На один день з дороги зіб'ється, тися-
чу днів пробликаєш. (Шорськ.)

Добрий кінь не зіб'ється з дороги,
качка не промине озера. (Тувин.)

У лікаря очі шукають траву, у смі-
ливця — тайгу. (Тувин.)

Добрий віл раз сіпає воза, добра лю-
дина раз скаже. (Якут.)

М'ясо вибирай жирніше, роботу по-
чинай якнайшвидше. (Тувин.)

Добра справа сама себе хвалить. (Ха-
каськ.)

За одним ударом дерева не зрубаєш.
(Хакаськ.)

Краще мати маленьку купку зерна,
ніж велику — полови. (Ойрот.)

Коли треба, то й камінь легкий.
(Шорськ.)

Цінна та людина, яка змолоду працювати звикла. (Ойрот.)

З землею дружи, та не з вогнем і водою. (Бурят.)

Попрацював — за ложку берись, полінувався — без вечері лягай. (Ойрот.)

На готову страву в кожного знайдеться рот. (Якут.)

Рукою не поворохнеш — і щастя тебе обмине. (Нівх.)

Сіре мило, та мис біло. (Ойрот.)

Ховатимешся від літньої спеки, взимку замерзнеш. (Бурят.)

Немає слова сильнішого від правдивого. (Тувин.)

Правдиве слово дорожче, аніж золото. (Ойрот.)

Гарного коня хвалять, гарну людину шанують. (Шорськ.)

Їж хліб з сіллю, але кажи правду. (Ойрот.)

Свиняче сало — в кориті. (Хакаськ.)

Краще бути товаришем чесним, ніж багатим. (Хакаськ.)

Не обличчям цінується багата людина, а добрим серцем. (Нівх.)

Краса не в одязі мужчини, а на кінці його дротика (тобто він добрий мисливець). (Нівх.)

Де отара пройшла, там і слід чаба-
на залишився. (Хакаськ.)

В гостроті голки — вбрання, в гост-
роті ножиць — майстерність. (Ту-
вин.)

Книга — розумний порадник людини.
(Якут.)

Знання, що не збагачуються щоден-
но, зменшуються. (Якут.)

Сонце освітлює землю, наука — лю-
дину. (Якут.)

Подушка в геолога — гора кам'яна,
ковдра — блакитне небо. (Якут.)

Без знань і ранок — ніч. (Тувин.)

Глибоке дно моря, ще глибше корін-
ня знань. (Тувин.)

Добрый коваль по пальцю не вда-
рить, добра швачка нитки не заплу-
тає. (Тувин.)

Чванства менше, знань більше. (Ту-
вин.)

Золото добувають із землі, знання —
із книг. (Тувин.)

Заблудитися не хочеш — роздивляй-
ся, помилитися не хочеш — розпи-
туй. (Тувин.)

Глибина — в морі, мудрість — в нау-
ці. (Бурят.)

Не той дурний, що не вчився, а той,
що не хоче вчитися. (Бурят.)

Знання, набуті старим, що літери,
виведені на попелі; знання, набуті
в молодості — літери, викарбовані на
камені. (Ойрот.)

Розумний хвалить інших, дурень — себе. (Бурят.)

○

Рукою дна моря не дістанеш, вершину Танди не заарканиш. (Тувин.)

○

Морю і крапля потрібна. (Тувин.)

○

У дужого рука тверда, у розумного — думок багато. (Шорськ.)

○

Вірне слово дорожче від золота. (Шорськ.)

○

Гострий ніж у кістці застряне, розумне слово — у голові. (Шорськ.)

○

Розум — широкий, як море, знання — високе, як гори. (Хакаськ.)

○

Вчена людина — як сонце, невчена — як ніч. (Хакаськ.)

Вчення — краще за багатство. (Хакаськ.)

○

Розуму не купиш. (Хакаськ.)

○

Мудрість не в бороді, а в розумі. (Хакаськ.)

○

Зрячий не той, хто гору бачить, а той, хто бачить за горою. (Хакаськ.)

○

У слові правда. (Хакаськ.)

○

Розум тримай міцно, а язик — коротко. (Хакаськ.)

○

У трави, що горить, жар сильний, у розумної людини — слова. (Хакаськ.)

○

Кожух не одягнеш — замерзнеш, минулого не знатимеш — спіткнешся. (Тувин.)

Хто мало говорить, той багато думас. (Хакаськ.)

Майбутнє скіпкою не освітиш. (Якут.)

Ягня росте, мекаючи, дитина — плачучи. (Ойрот.)

Людина, що народилася на землі, лише двох називає батьком і матір'ю. (Якут.)

Не мати дружини — павучача мука, не мати чоловіка — гірка мука. (Якут.)

Серед хмар око сонця світле, серед людей погляд матері теплий. (Тувин.)

Разом гуляли — проводи до юрти, посадив на коня — довели до місця. (Тувин.)

Людина без коріння схожа на пеня. (Якут.)

Старий пес даремно не гавкає. (Якут.)

Дівчина, що не вийшла заміж, з мисками і ложками б'ється. (Якут.)

Думи батька і матері про сина, а думи сина — про гори. (Якут.)

Жінка любить ласку, дитина — нагляд, кумис — збовтування. (Якут.)

Чужа дружина — не дружина, чужий кінь — не кінь. (Якут.)

Без рукавиць — руки холодні, без невістки — їжа. (Тувин.)

Був би хліб — худоба знайдеться, була б дочка — буде і зять. (Тувин.)

Сам — у себе заглянь, з людьми —
за своїми словами слідкуй. (Тувин.)

Немає людини без роду, немає чобота
без мірки. (Ойрот.)

Лінійку витесав — перевір, говорити
починаєш — подумай. (Тувин.)

Відав дочку заміж — не жалій її
сережок. (Бурят.)

Заміж вийти легше, ніж пришити
напалок до рукавиці. (Хакаськ.)

Яке м'ясо, така юшка, які батьки,
такі діти. (Хакаськ.)

Дитина-первісток — найдорожча. (Ха-
каськ.)

Дивись не на красу, а на серце.
(Ойрот.)

З гірської вершини не сходить туман,
у вірному серці не проходить любов. (Тувин.)

Пильнувати дівчину важче, аніж
жар у руках тримати. (Ойрот.)

У річці, де багато водорості, — багато
риби; у людини з доброю вдачею —
багато друзів. (Бурят.)

Ідеш на полювання — бери вірних
друзів. (Хакаськ.)

Узнай вдачу людини, а потім дружи.
(Хакаськ.)

Одяг не бережеш — швидко порветься,
дружбу не бережеш — скоро минеться. (Тувин.)

Добрий товариш надійніший від фортеці,
а добрий кінь швидший від яструба. (Бурят.)

Людині насамоті не прожити. (Хакаськ.)

Одиноке дерево вітру боїться. (Хакаськ.)

Табуну потрібен пастух, людині — товариш. (Тувин.)

Не м'ясо бережи, а дружбу. (Тувин.)

Не кидай вогонь у траву, не май до друзів зла. (Тувин.)

Краще добрий товариш, як погана рідня. (Тувин.)

Дружні сороки верблюда заклують. (Тувин.)

Борошно в мішку не розсиплеться, людина з друзями не пропаде. (Бурят.)

Братська любов міцніша від стіни. (Тувин.)

Не ходи пішки — їдь верхи, не сиди сам — ходи з товаришем. (Тувин.)

Без батька, як без товариша, без коня, як без ніг. (Тувин.)

Кістки двічі не гризуть, товариша двічі не кидають. (Тувин.)

Подорож любить супутників. (Якут.)

Аргамак пізнається в далекій дорозі, а друг — в біді. (Бурят.)

Коневі потрібний табун, людині — друг. (Бурят.)

Що більше золото чистий, то воно яскравіше, а вугілля — чорніше. (Бурят.)

Як мати сто корів, краще мати сто друзів. (Бурят.)

Від доброго товариша переймеш добре, від поганого — погана. (Бурят.)

Сороки гуртом і тигра заклюють. (Бурят.)

Коли хочеш пити, вода найсмачніша. (Шорськ.)

Шуліку визнають по льоту, людину — по ході. (Ойрот.)

Верблюди не помічає свій горб, а людина — недоліки. (Бурят.)

Навіть дерева в дрімучому лісі бувають високими і низькими. (Якут.)

Річка з хвилями, життя з вибоїнами. (Якут.)

І миша має стежку. (Якут.)

Тому, хто їсти хоче, і вода солодка. (Якут.)

Жаба в своєму болоті свавільна. (Якут.)

Задні ноги не доженуть передніх. (Якут.)

Для голодного смачна і дика ріпа, для того, що хоче пити, солодка і вода. (Якут.)

Шкірі — шило, ковальському міху — вугілля. (Тувин.)

Із нічого не виженеш ні смоли, ні дьогтю. (Якут.)

Хто живе біля моря, в того ноги мокрі. (Якут.)

Великі гори мають перевали, мати-
земля — дороги, синя вода — брід,
дрімучий бір — стежку. (Якут.)

Дівчина любить вбрання, хлопець —
коня. (Тувин.)

Без колодки і постолі не сплетеш.
(Ойрот.)

Не сів на коня — нагайкою не ма-
хай. (Хакаськ.)

Свистітимеш — вітер повіє, шепотіти-
меш — плітки підуть. (Ойрот.)

Сядеш м'ясо їсти — не поспішай; на
коня сядеш — не зупиняйся. (Ойрот.)

Вилив з чашки — не збереш.
(Шорськ.)

Пустодзвін — чобіт на босу ногу

Корова ряба — добре, людина дволи-
ка — погано. (Тувин.)

Як давати в руку поганій людині,
краще покласти на слід добрій.
(Шорськ.)

З поганою ріднею — аалу¹ ганьба,
з поганою дитиною — юрті. (Тувин.)

Хто людей проклинає, рідні не має.
(Шорськ.)

Погана погода минеться, а лють ли-
хої людини ніколи. (Ойрот.)

¹ А а л — селище (тувїн.).

Погана людина в боргу не залиши-
вся: тому, хто зробив їй добро, дім
спалить. (Хакаськ.)

Добра людина не пам'ятає зла, а по-
гана — добра. (Ойрот.)

Попіл осикового дерева їдкий, їдкий
і язык поганої людини. (Ойрот.)

У інокідця — тисяча пляхів, у хит-
рого — тисяча слів. (Ойрот.)

Чужий аїл¹ не розкривай. (Ойрот.)

Роботящому дорогий час, лінивому —
сон. (Бурят.)

Лінивий гірший за сліпого. (Нівх.)

У лінивого і кінь лінивий. (Шорськ.)

¹ А і л — верх юрти.

Лінивий син гірше од каменя на
шпії. (Нівх.)

Лінивий несе хвостом крутить.
(Шорськ.)

Без труда і шапки не знімеш. (Ха-
каськ.)

Ледар ендячи спить і лежачи пра-
цює. (Хакаськ.)

Сонькові сниться, що він уві сні
спить. (Хакаськ.)

Лінивого взнаси по тину. (Ойрот.)

Лінивий каже: «Голова болить», не-
нажера: «Пити хочеться». (Тувин.)

Від ліні — пустощі, від жадібності —
злодійство. (Тувин.)

Тупий ніж не віже м'яса, ледар не стане до роботи. (Тувин.)

У підлабузника слів багато, у ледаря — причин. (Тувин.)

Лежачому верблюдові перекотиполе в рота не вкотиться. (Тувин.)

Від сидіння не буде талану, від лежання — щастя. (Тувин.)

У плітки немає кінця. (Шорськ.)

Правда з мізинця гору брехні переможе. (Тувин.)

Людина з трьома тінями (тобто обманює). (Якут.)

Боязливий, як метелик, лякливий, як шуліка, тріскотливий, як сорока, дурний, як миш'ок. (Тувин.)

Коли нікого не можна ославити, брехун палицю гризе. (Ойрот.)

Брехуна ловлять на слові, злодія — на сліді. (Бурят.)

Осла визнають по вухах, а дурня — по мові. (Бурят.)

З дурнем говорити, що з вітром боротися. (Бурят.)

Що загубить один дурень, сто розумних не знайдуть. (Якут.)

Схожий на того дурня, що, упавши, усе забув. (Якут.)

Хоч і рослий, та круглий дурень. (Якут.)

Побачивши самого ведмеда, піде шукати його сліди. (Якут.)

Розуму не позичиш. (Бурят.)

Дурень вважає себе вищим від неба.
(Бурят.)

Віз біжить за волом, а дурень — за дурнем. (Бурят.)

Погане сідло скрипить, дужа людина сміється. (Бурят.)

Тисячу (карбованців) у дурня розносить вітер. (Якут.)

У тополі листя гірке, у дурня слова нікчемні. (Тувин.)

Вовк рахунку не знає, дурень поради не слухає. (Хакаськ.)

Хто багато знає, з півслова розуміє, а незнайко на все рота розкриває. (Ойрот.)

Брехні багато, а правда одна. (Хакаськ.)

Від окуня юшки, а від дурня розуму не чекай. (Ойрот.)

Тютюн голову отрує, горілка — душу. (Бурят.)

Скрипуче сідло — коневі мука, п'яна людина — людям завада. (Хакаськ.)

Дощ з вітром швидко минає, кінь з норовом швидко втомлюється. (Тувин.)

Він така людина, що водить лося за піздрі, ведмеда за загривок, а вовка за лапи. (Якут.)

Багато знаходиться сміливців, ладних засунути палець у пащу вбитого ведмеда. (Бурят.)

Із трухлого зерна борошно погане,
а в п'яного — розум. (Шорськ.)

Ворона на гусака рівнялась, собі ногу зламала. (Шорськ.)

Хоч і сильний, але груди не випинай. (Тувин.)

Коня з куцим хвостом і муха не боїться. (Шорськ.)

Думка коротша за волосся, терпіння вужче від рукавів. (Якут.)

Скрипуче сідло не дає супокою вухам коня. (Ойрот.)

Задержши голову, не плюй: собі в очі попадеш. (Якут.)

Задержши голову, спіткнешся. (Ойрот.)

Зростом — харлик, чванством — велень. (Тувин.)

Чванлива людина і вишитих унів не варта. (Тувин.)

Не порівнюй себе з горою, а товариша — з соломинкою. (Ойрот.)

Грак хотів як щука плавати, та й утопився. (Бурят.)

Поважаєш — і на присок сяде, захвалиш — на голову сяде. (Тувин.)

Карась шумить, коли один. (Якут.)

Дурень спесивий, хвастун пихатий. (Якут.)

Дізнався про сліпоту своєї дружини на третій рік як вона осліпла. (Якут.)

Невдячному — як перліхав — верб-
люд не потрібний, як переплив — чо-
вен. (Тувин.)

Як сідає на коня, так і штани свої
латає. (Якут.)

Грубе поліно вогонь гасить, скуна
хазайка дім соромить. (Тувин.)

Полин гіркий, підлабузник хитрий.
(Тувин.)

На голій землі худоба не пасеться,
у скупої людини друзів не водиться.
(Тувин.)

Те, що не ріже, — не гостри, того,
хто не хоче слухати, — не вчи. (Ой-
рот.)

Від багатьох слів немає прибутку,
від одного слова немає збитків. (Бу-
рят.)

Хто живе не оглядаючись — в біду
попадає. (Тувин.)

Посковзнувшись — падають, опер-
шись — підводяться. (Тувин.)

Муха поспішас — у молоко попадає.
(Хакаськ.)

Миша поспішить — у молоці потоне.
(Тувин.)

Не купуй сідла, поки нема коня.
(Ойрот.)

Не побачивши води, чобіт не роззу-
вай. (Ойрот.)

Прожени свій гнів, погризи кісточку.
(Якут.)

Марно не злиє: рано постарієш.
(Якут.)

Не знайшовши броду, не заходь у воду. (Якут.)

У гніві говоритимеш — заплутася.
(Хакаськ.)

Тупим не риж, глухому не кажи.
(Шорськ.)

Не розжувавши — не ковтай, не подумавши — не говори. (Бурят.)

Сухе дерево безплідне, пусте слово марне. (Бурят.)

На сухому дереві немає плодів, у порожньому слові — глузду. (Тувин.)

Марнослів'я ніби піна. (Тувин.)

Хто багато ходить, у того ноги брудні, хто багато говорить, у того рот брудний. (Якут.)

Марнослів'я — нікому не потрібне, малослів'я не шкідливе. (Тувин.)

Добуває їжу із сирого дерева. (Якут.)

Межі не переходь, зайвого слова не кажи. (Ойрот.)

Краще втратити вола, ніж кинути зайве слово. (Бурят.)

Замовкни, нехай тобі в рота впаде стріла! (Якут.)

В суперечці і біла ворона чорна, а чорна ворона біла. (Якут.)

У багатослів'ї багато помилок.
(Якут.)

Молодець стає людиною після трьох невдач, тричі повісивши сагайдак.
(Якут.)

Несказане слово краще сказаного.
(Якут.)

Рот ніби ковальські міхи. (Якут.)

Від багатослів'я нема користі, від мовчанки — збитків. (Тувин.)

Язиком дерева не зрубаєш, словами аул не перевезеш. (Тувин.)

Пустодзвін — чобіт на босу ногу.
(Хакаськ.)

Кінь вирветься — доженеш, а сказаного слова не повернеш. (Ойрот.)

Не вмійш рибалити, не каламуть воду. (Шорськ.)

Добре слово — півконя варте

Красне слово вбхід переходить і море. (Якут.)

М'ясо потрібне жирне, слово — влучне. (Тувин.)

Влучне слово ніби гостроконечна палиця. (Бурят.)

Людське слово — не дзвіночок, прив'язаний до дуги. (Якут.)

Рана від палиці заживе, від слова — ніколи. (Ойрот.)

Прислів'я — притча предків. (Якут.)

Гарне слово з вуздечкою і сідлом.
(Якут.)

Слово справжнє — масло топлене, а
цїра людина — скарб. (Бурят.)

Добре слово — півконя вартє. (Ой-
рот.)

Шукати — слїду не знайти, крича-
ти — слова путнього не почути.
(Якут.)

Встають рано, як чоловік і дружина,
що не люблять одне одного. (Якут.)

Прислів'я — в усіх на вустах. (Якут.)

Слово має звучання, а прислів'я —
прикрасу. (Якут.)

Складається, як пісня, ладиться, як
наспів. (Якут.)

Коли гине щука, залишаються її зу-
би, коли помирає співець, залиша-
ються його пісні. (Якут.)

Під час повені немає риби, в при-
слів'ї немає брехні. (Тувин.)

Нїж потрібний гострий, слово —
влучне. (Тувин.)

Віршовку треба вміти вити, прислі-
в'я — розуміти. (Тувин.)

Людське слово має свого господаря.
(Якут.)

Слово людини здатне обернутися
злом. (Ойрот.)

Погана звістка не буває брехнею.
(Якут.)

«Ні» — міцніше від дерева. (Якут.)

Слову потрібна правда, паску — ву-
зол. (Тувин.)

Сказане слово — зарубка на дереві.
(Тувин.)

Якут, як сяде на бика — співець.
(Якут.)

З гарним співцем і злий дух змага-
ється в співі. (Якут.)

Язык швидший від зайця, клятва
гостріша від ножа. (Тувин.)

Приказка яскравіша од квітки. (Ту-
вин.)

Чорним оком не побачене, плоским
вухом не почуте. (Якут.)

Що вуха почують, те й очі побачать.
(Шорськ.)

Не посолиш — смаку нема, не захо-
чеш — сили нема. (Тувин.)

Узявся — труднощів нема, розізли-
вся — страху нема. (Тувин.)

З хлібом не будеш голодний, з пів-
нем — не проспниш. (Тувин.)

Схожий на того, що закохався в жін-
ку, яку раніше покинув. (Якут.)

Не кожен горбатий — верблюд, не
кожен винний — я. (Тувин.)

З червоного піску вірьовку в'є (тоб-
то такий красномовний). (Якут.)

Сандалове дерево гнилизни не знає,
молоде тіло — хвороби. (Бурят.)

Осінній ліс — міцний, весняний —
слабкий. (Шорськ.)

Чужий одяг маркий, чужий кінь під-
ливий. (Ойрот.)

Запізнився на обід — їж, відрізавши
хвіст свого бика. (Якут.)

Чорніша за куропатку, біліша за во-
рону. (Якут.)

Не лизати з її обличчя молока.
(Якут.)

Як у хитрої лисиці витяглася мор-
да від чекання. (Якут.)

Сліпий насміхається над вузькооким.
(Бурят.)

Добре, коли старий буває старший,
а молодий — молодший. (Бурят.)

Пішого п'ять бід підстерігає, від
вершника одна біда втікає. (Якут.)

Посадив у човен без весел. (Якут.)

Вода мас дно, дорога — кінець.
(Якут.)

Красою чаю не звариш, до коси коня
не прив'яжеш. (Тувин.)

Роги переганяють вуха, хоч вирос-
тають пізніше. (Тувин.)

Не радій, що багато, не журись, що
мало. (Тувин.)

Дійде вода до носа — і теля попливе.
(Тувин.)

Із іскри — пожежа, з жарту — пліт-
ки. (Тувин.)

Палиця в руках — зла собака нена-
видить, правда в словах — дурень не-
навидить. (Тувин.)

Сміх і плач — рідні брати. (Якут.)

Щастя сліпне на обидва ока. (Якут.)

Добрий кінь має славу, дорога — не-
відомість. (Якут.)

Був би кінь, буде й сідло. (Якут.)

Нема голосу красивішого, ніж у зо-
зулі. (Тувин.)

Гостю — подарунок, козі — козеня.
(Тувин.)

Коли б'ють по рогах одну корову,
роги ниють в тисячі корів. (Тувин.)

Без вітру дерево не хитається.
(Якут.)

Гарна порада руку зупиняє. (Якут.)

Рветься віршовка, де тонко; ламаєть-
ся ніж біля кінчика. (Якут.)

Іржа їсть залізо, а горе — серце.
(Якут.)

Не хвалися, що ти молодий, не жу-
рися, що ти старий. (Якут.)

Думаючи, що помреш, обід готуй;
думаючи, що перекочуси, вогнище
не кидай. (Шорськ.)

Коневі хомут ззаду не одягають. (Ха-
каськ.)

Дерево звалив я, а білок зібрав ти.
(Якут.)

Вмерти — небо високо, провали-
тись — земля тверда. (Якут.)

На косогорі сніг не лежить. (Ойрот.)

Сміх і плач — рідні брати. (Якут.)

°

Щастя сліпне на обидва ока. (Якут.)

°

Добрий кінь має славу, дорога — невідомість. (Якут.)

°

Був би кінь, буде й сідло. (Якут.)

°

Нема голосу красивішого, ніж у зозулі. (Тувин.)

°

Гостю — подарунок, козі — козеня. (Тувин.)

°

Коли б'ють по рогах одну корову, роги ниють в тисячі корів. (Тувин.)

°

Без вітру дерево не хитається. (Якут.)

°

Гарна порада руку зупиняє. (Якут.)

Рветься віршовка, де тонко; ламається ніж біля кінчика. (Якут.)

°

Іржа їсть залізо, а горе — серце. (Якут.)

°

Не хвалися, що ти молодий, не журися, що ти старий. (Якут.)

°

Думаючи, що помреш, обід готуй; думаючи, що перекочуси, вогнище не кидай. (Шорськ.)

°

Коневі хомут ззаду не одягають. (Хакаськ.)

°

Дерево звалив я, а білок зібрав ти. (Якут.)

°

Вмерти — небо високо, провалитись — земля тверда. (Якут.)

°

На косогорі сніг не лежить. (Ойрот.)

До щасливого мисливця птиця сама
летить. (Ойрот.)

Якщо вода побувала на луці, то зно-
ву там розіллється. (Ойрот.)

Пустив стрілу — не повернеться.
(Шорськ.)

Стріла без оперення — мимо б'є. (Ту-
вин.)

На осонні змія любить грітися. (Ха-
каськ.)

Маленький чорт найспритніший. (Ту-
вин.)

Зиму видно по інію, літо — по дощу.
(Шорськ.)

Коли бачиш жабу, що плигає, нащо
питати, чи швидко? (Ойрот.)

Весняний день засяє — погода стане,
осінній день потемніє — негода на-
стане. (Шорськ.)

Де це бачено, щоб роги цапа дорос-
ли до неба? Де це бачено, щоб хвіст
верблюда торкався землі? (Ойрот.)

Останньому верблюдові більше ван-
тажу припадає. (Тувин.)

Життя, як вода, у якій багато солі:
що більше її п'єш, то більша спрага.
(Ойрот.)

Син — пам'ятник батькові. (Ойрот.)

Хто не народжував дітей — щастя
не знав, хто не втрачав дітей — горя
не знав. (Ойрот.)

Щасливий помирає, своїх дітей за-
лишивши, нещасний сам ридас, ді-
тей поховавши. (Ойрот.)

Діти дітей — солодші від меду. (Ойрот.)

○

Поганого чоловіка видно по губах дружини, погану дружину — по руках чоловіка. (Ойрот.)

○

Для кохання не потрібна краса, а для спу — подушка. (Ойрот.)

○

Для краси обличчя — брова, для краси роду — чоловік. (Ойрот.)

○

Кому дороге вухо, тому дорога і сережка, кому дорога дочка, тому дорогий і зять. (Ойрот.)

○

Двадцять днів підряд і меду не їдять. (Ойрот.)

○

Хвороби через двері в дім приходять, та залишають його через вушко голки. (Ойрот.)

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ ДАГЕСТАНУ (аварські, лезгін-
ські, даргінські, кумикські, лакські,
татські, ногайські, табасаранські, ру-
гульські)

Ленін перший назвав
нас людьми

Голос Леніна — могутніший від кри-
ку орла.

°

Ленін — найсвітліша зоря.

°

Ленін перший назвав нас людьми.

°

Народ — сонце землі.

°

Сила нашого життя — у дружбі на-
родів.

°

Джигіт помре — слава живе.

°

Вода сильніша за вогонь.

Друга, чия дружба навік, цінуй як брата.

○

Джигіт іде на подвиг і приносить славу своїй Батьківщині.

○

Шабля народу рубас, навіть коли вона з повсті.

○

Хай славиться день повернення з битви.

○

Війни не народжують синів, а вбивають їх.

○

У долині рідній краще стати прахом, ніж на чужині падишахом.

○

Краще бути в своєму аулі підшоною, аніж на чужині султаном.

○

Хто не разом з аулом, той мрець без могили.

Той, хто зрадив аул, хай буде і спалений там.

○

Свій край для тебе — і є Багдад.

○

Де аул більший, там і розуму більше.

○

Весь аул — розум, одна людина — його дзеркало.

Дім, збудований на людському
горі, впаде від прокляття

Коли джигіт про минуле заспівав,
він постарів.

День божий, а раб — ханів.

Позаду осла і спереду хана — не хо-
ди!

Не поспішай розповідати про буран,
поки не пройде, а хана хвалити, по-
ки не помре.

Про хана можна сказати, що він хо-
роший лише тоді, коли на ньому
виросли стільки трави, що можна
нагодувати хоча б козеня.

Дім, збудований на людському горі,
впаде від прокляття.

На тому, хто не має бика, — багато
пилюки, у того, хто не має осла, —
хурджун тяжкий.

На спині покійного осла завжди
тяжка ноша.

Невже вовк не задушить овечки
тільки тому, що всі вони перерахо-
вані?

Голодний вовк там на осла напав,
де його господар прив'язав.

Якщо осла вбрати, люди почнуть га-
дати, чи не хан осел, а якщо він
хан, де ж осел.

Нехай думає хтось, що тисячу літ
проживе, але все одно ж настане
тисяча перший рік.

Якби кішка не була безкрила, усіх
пташок переловила б.

Не думай, що змія забула, чия нога
на хвіст їй наступила.

Який меч не гострий, своїх піхов не
поріже.

Який неперебірливий собака, а соба-
тини не їсть.

Білий собака, чорний собака — що
не роби, все одно собака.

Собачу лють остудить лише кістка
або палиця.

Любителі чужого прагнуть весь світ
перетворити в діїну корову.

Поки один злодій помирає, інший
злодій хурджуни набиває.

Дурень залишиться дурнем, хоч і з
найдорожчої овчини папаху пошис.

Побачивши халву, мулла забуває
бога.

Овечий язик, та вовчі ікла.

Не наївшись, і лисиця не молиться.

Глухому не страшно, святому не со-
ромно.

Глухому — не страшно, муллі — не
соромно.

Щоб твій кінь або осел не втекли,
доручи їх аллахові, але спочатку
прив'язи.

Чотири рази осел до Мекки дохо-
див, уп'яте пішов — вовкові в пащу
попав.

Аллах дасть,— мулла язик прикусить.

Ашуг радіє з весіль, мулла — з похоронів.

Якщо всі довкола здорові, хворіє знахар.

Аллах не поспішає.

Не пощастить, то і на верблюді собаку вкусить.

Дитинча миші — свічку гризе, дитинча вовка — овечку дере.

Господарів, де гість бува не часто, нерідко відвідує нещастя.

Камінь упав на глечик — горе глечик, глечик упав на камінь — йому ж горе.

Віспок брикнув — у раю опинився.

Безштаний сирота і уві сні бачить лише два аршини полотна.

Обручають молодця — курці горе, поминають мерця — курці горе.

Скільки в курки того сну, та й то думає, де дістати зерна.

Нащо казан, краще за всіх знають голодні.

Кішці — їда, мишці — біда.

Для собачої рани і язик ліки.

Якщо серце сліпе — очі не бачать, якщо серце глухе — вуха не чують.

Дорога неправди — піваршинна.

Хто позичає вітер, тому дим повер-
тають.

Якби від проклять помирала люди-
на, ніхто б ніколи не кував кинджав-
лів.

У брехні одна нога вогняна, а дру-
га — воскова.

Зробити корисне для багатія — все
одно, що змастити камінь маслом.

Ноги ламає, стрибаючи зі скелі, той,
хто стрибнув, а не той, хто наказав.

Якби харчі давали за діла, довело-
ся б коню заздрити осламу.

Вдалася справа — господар гордий,
провалилась — наймит винен.

Вовки міняють шерсть, та не поров.

Орачеві, що працює в полі, — толок-
но, господарю, що сидить на межі,
сирники.

Його не цікавить буря, бо обидва
його барани в кошарі.

Коли біднякові сторожувати, і до-
щик звечора іде, і ніч довга.

Бідняку життя немає, а багачу —
смерті.

Як в бурю гори подолати не зможе,
і вовк здоровий скаже вам: «О бо-
же!»

Який би пес не був поганим, йому
не споганити океану.

Дерево ціниться плодом,
а людина трудом

Людина людині дзеркало.

Дерево ціниться плодом, а людина —
трудом.

Сьогоднішню роботу не звалюй на
завтрашнього верблюда.

Не дивись на колір неба, а на колір
землі.

Угносне поле і аллах любить.

Уночі лягай, удень вставай — не
будь як сова.

Що можна сьогодні з'їсти — будь
мудрим і на завтра залиши, що міг
зробити завтра вранці, скінчить сьо-
годні поспіши.

«Не знаю» — ротові легше, «не мо-
жу» — рукам.

Мало роботи — млин заведи, мало
турботи — овець розведи.

Як шукати смачне в казані, згадай,
що ти поклав у нього.

Щоб зварити плов, лише мрій про
нього мало, потрібна в'язка дров
і рис, й баранина, і сало.

Одинадцять ударів вважай пропали
даром, коли усе зіпсовано дванадця-
тим ударом.

Дерево живе, хоча з нього й осипа-
ється листя.

Хвали і шкапу, та сідай на арга-
мака.

○

Випробувавши коня, купи сідло.

○

Хоч караван іде в далекий край,
стоїть на місці караван-сарай.

○

Пес і в молотьбу хвостом крутить,
а ослові і в свято кладуть вантаж.

○

Хто любить вівчара, той і його вів-
чарку любитиме.

○

Дитина часто переймає звички у
батька, а вівці — у чабана.

○

І в бережене око буває часом пи-
линка попадає.

○

Ти сусід, сусіда не хвали: може, лая-
тись доведеться, але й не лай: може,
свatom тобі прийдеться.

Не впаде стіна, коли вона рівна.

○

Щедра рука, що дає їжу, більше па-
м'ятає, аніж рот, що жує її.

○

І вчений птах лише на щедру руку
сідає.

○

Жодна вівця не була такою, щоб
і курдюк був великий і вовна довга.

○

Не стріляй по дуже далекій цілі —
дивись, щоб кулі долетіли.

○

Струмок через поле до моря не про-
бився чи не тому, що дуже поспі-
шав.

○

Кожен про свою біду, а мірошник
про воду.

○

Не втримав за ріг, — за хвіст не
ввіймаєш.

Один рік на інший працює.

Хоч є недоліки в млина, ніхто того не скаже: вода одразу їх закриє й ніколи не покаже.

Почув — перевір, побачив — повір.

Та річ, яку дешево купили, врешті-решт дорожче обійдеться.

Багато на покрівлі землі — балка скривиться, мало — вода просочиться.

Хіба сонця в тому вина, що підсліпувата сова.

Якщо твій шлях рівний, не бійся, що він довгий.

Дарма, що димар поставлено криво, коли дим добре валить.

Хоч гарний ти, джигіт, погане полювання, як в сокола твого летить нема бажання.

Не тримайте води в решеті, чи в ситі.

Нема такої гори, щоб мудрого над світом піднести.

Наука — найкращий скарб: не вкрадуть, не згорить, не згниє, не пропадає, — завжди при собі.

Розумна людина і в двадцять років мудрець, дурень і в сорок не порозумнішає.

Розум людський не чекає, поки борода посивіє.

Як паслися коні на одній горі, то у них, хоч і масті різні, та звички одні.

Борода — не завжди ознака мудрості, бо ж і цапів не буває без бороди.

Розумний п'ятак краще, аніж дурний туман.

Знання, здобуті в дитинстві, — на камені вирізьблене зображення.

Те, що з молоком увійде, лише з душею піде.

Зелений прут гнеш — зігнеш, старий прут гнутимеш — зламаєш.

Хто вітром служить, тому димом платять.

Все близьким здається, що наближається, далеким — що віддаляється.

Якщо час — лисиця, будь гончим псом.

Розум у голові — червоне золото.

Немає старого з тобою поруч, із старим пнем порадься.

Яка не вправна твоя рука, їй одній не зв'язати мішка.

Навіть різної масті собаки збігаються у гурт, побачивши вовка.

Коли собаки гризуться, злодій у двір господаря заходить.

Проти одного два і то велике військо.

Коли двоє скажуть, що ти сліпий, бери поводиря, або тримайся рукою за стіну.

Знайти друга — легко, важко — вберегти.

Для посла — смерті немає.

Двоє — аллах для одного.

Іжа без води і обід у свято без сусіда — грішні.

Частуй гостя не їдою, а бровою.

Хай не настане день такий, що гість не прийде.

Краще богатирське серце, аніж позолочений меч.

Могила героя не на кладовищі.

Хоробрим за життя був той джигіт, що не на кладовищі лежить.

Левеня народжується лише у левиці.

Хоробрість — що блискавка, спалахує в одну мить.

Зброю носять все життя, а потреба в ній на один день.

Хоробрість — це вміння керувати не лише конем, але й собою.

Дуб підрубати — звалити, джигіта осоромити — убити.

Клади голову там, де вранці знайдеш її цілою.

Зброя справжньому мужчині не потрібна, а не мужчині — і поготів.

І боягуз — розумніший від дурної хоробрості.

Нема дітей — одна турбота, багато дітей — багато турбот.

Любить жінка попоїсти — доглядає
корову, любить чоловіка — пестить
коня.

Багатодітний дім, мов базар, гомін-
ливий, бездітний дім, мов могила,
німий.

Про весілля сина порадься з десять-
ма, про розлучення — з сотнею.

Подружжя затіває сварки, коли по-
чинає «твое» — «мое» говорити.

Безпорадною людиною буває двічі, ко-
ли розпочинає свій вік і коли його
завершує.

Помирає старий — в домі порожньо,
помирає малий — в серці порожньо.

І лопата для гною, і черпак для ме-
ду з одного стовбура чинари чи бе-
рези.

Мій райський сад — моя кохана.

Серце, мов глечик, розіб'ється — не
склеїш.

Сидячи на верблюді, в отарі не за-
ховасяся.

Тінь торкається краю стовбура того
дерева, що її кидає.

Навіть коли змагатимуться лише
три кривих осли, все одно буде пер-
ший серед них.

Як сердиться пес, видно по хвосту,
а як кінь — по вухах.

І силача хворий живіт веде до воріт
лікаря.

Чи день, чи ніч зирне в вікно, не-
зрячому хіба не все одно?

Не треба думати, що день буде дов-
ший, коли череда пізніше поверне-
ться.

Хоч кури різномасті, та смак яєшні
однаковий.

Хто виганяє з хліва корів, більше
не випустить, аніж загнав.

Друга шукай на літо,
а не на зиму

Не шукай друга, який тобі дарує
рот, а ворогові серце.

Раніше, ніж розпитати про дорогу,
дізнайся про сунутника.

Свої тасмниці не довіряй поганим
друзям, бо і в них є друзі.

Хто з ворогів для нас підліший?
Той, хто другом був раніше.

Нехай був відкритий казан, але ж
і кішка повинна мати совість!

Дарований оцет солодший, аніж мед.

Сто друзів у тебе — мало друзів у тебе, ворог у тебе один — багато в тебе ворогів.

Не шукай ями, щоб туди звалити сусіда, а неси пуховики, щоб йому зручніше сиділося.

Якби собака знав, що він собака, він би зі скелі кинувся.

Погано, коли не маєш коня, а ще гірше, коли не маєш друга.

Доброта продовжує вік, а від злості швидше старіє чоловік.

Верблюда верблюдиця народила, не чув про це й сусід, одне яєчко курка знесла — кудяхка на весь світ.

Не сперечайся з моряками, колиплиवेश на кораблі у відкритому морі.

Кислу аличу візьми хоч і в Багдад, але й там вона кислою залишиться.

Іржава залізняка теж блищить, коли поруч із золотом лежить.

Кличуть летіти — він верблюд, хочуть осідлати — птах.

Не кожен з вусами — мужчина: вуся коти мають, бороду — цапи.

Прийшов, як буйвол, — пішов, як бджола.

Із кривого дрючка не буде ні палиці прямої, ні дишла.

Хоч з милом мий ворону, все одно не стане білою.

Річка, що спішить, до моря не добіжить.

Від кривих дерев і тінь крива.

І рисова каша себе пловом вважає.

Поки засць у кущах, не став казан на вогонь.

Навпростець полями не тече і вода, навпростець і стежка не йде ніколи.

Не знімай із ніг чарики, поки не видно попереду річки.

У того, хто без причин сміється, так само і сльоза поллється.

Коли уже зламалась вісь і кінь поранив ногу, п'ятсот бажаючих знайшлося, щоб показати дорогу.

Біг на запах м'яса, думав з'їсти плову, прибіг і остовпів: клеймо ставлять осліві.

Дуже хитромудра лисиця попасти в сілце дохитриться.

Коли вкрали волів, зробив засув.

— Егей, мале, куди ідеш ти, не забудь.

Якщо від гарного не розрізняєш погане, вибери хоч велике.

Не кожен, хто носить черкеску, справжній джигіт.

Герої гинуть лише один раз, а боягуз — щохвилини двічі.

Нехай мати швидше помре, ніж народить боягуза.

Замолоду в битві клинком перемагай, бо на старість і фортецю візьмеш, та ніхто не повірить.

Кого змія вжалила, той і віршовки
боїться.

Крива ворона раніше від інших злі-
тає.

Якщо чабан на молоці обпечеться,
то і на айран¹ дмухатиме.

Над верболозом, що впав, будь-хто
сокиру свою запесе.

Сумирну вівцю чотири рази в рік
стрижуть.

Коли в лісі біда, кричить і той, на
кого вільха впала, і кого листя ледь
зачепило.

На розтерзаного орла злітаються во-
рони.

¹ Айран — прохолодний напій з кисло-
го молока.

У своїй норі — і миша лев.

І маленька миша хоробра, коли
близько нора.

Як нап'ється — лається з ханом,
проспить — миші боїться.

Хоч той, хто п'є, у горло ллє, та кру-
титься не його живіт, а голова.

Брехун на почесне місце може сісти
лише раз.

Ненажеру його живіт б'є.

Якщо швидко росте живіт, голова
росте поволі.

Хто вкрав сокирно, потягне і сокиру.

Хто теля украв, і вола вкраде.

Були абрикоси — казав «салам-алей-
кум», скінчилися — «бувай здоров».

Нема на світі злодія, який би не
думав, що всі на світі злодії.

Чи поб'ється, чи покотиться глечик,
та дзвін від того однаковий.

Ліків немає від дурості і від під-
ступу.

Дурень той, хто кожух спалоє, на-
грівшись, а їжу кидає, наївшись.

Ковдру не палять, якщо під неї бло-
ха попала.

Верблюд може стати їжею для со-
бак, якщо караван веде дурень.

Віслюка в рай тягли — вуха відтяли,
відтягти хотіли — хвіст відірвали.

Хочеш перейти з віслюком через
міст, — тягни його за хвіст.

Дурень приписує нам все те, що
властиве йому.

Кульгавого визнають по ході, дурня —
по мові.

Коня підкувати коваль прийшов, а
ногу підняв і осел.

Кінське сідло не зробить осла ко-
нем.

Якби розум досягався криком, осел
би став мудрецем великим.

Свято давно закінчилося, та дурень
все одно пішов танцювати.

Вийшла заміж і мітла: сваха допо-
могла.

Чужого не бери, а раптом хтось обери-
гає, і не бреш, а раптом правду
хтось тут знає.

Сусідів півень здається гускою, а
дружина — дівчиною.

Ворона наспівує вороненяті — «моє
біленьке», їжачиха каже їжаченяті —
«моє м'якеньке».

Що дружина зліша, то борода чоло-
вікова біліша.

Господар не злився, не поганяв ко-
ня, поки осел не обігнав його.

Хто свариться без причини, нехай
так і мириться.

Шовк міцний у вузлі,
джигіт — в слові

Гарна віршовка довга, а мова — ко-
ротка.

Завжди шумить ріка, коли вона міл-
ка.

Дощик ллється — трава пробиваєть-
ся, слова ллються — думка губиться.

Все слухай, але скупим будь на сло-
ва, бо рот у нас один, а вух два.

Щоб мудрецем серед людей бути,
повісь кинджал, перо візьми.

І язик у роті — скарб.

Хоч сказані давно слова, мудрість
їх і сьогодні нова.

○

І гірка отрута, і мед — все з язика
тече.

○

Язик без кісток буває, але людям
кістки ламає.

○

Куля вбиває одного, слово — десятих.

○

Навіть глухий чує те слово, якому
він радий.

○

У людей однакові шлунки, талан-
ти — різні.

○

Слово немов молоко, його легко на-
доїти, та важко назад влити.

○

Якщо втримали зуби, слово залиши-
лося твоїм.

Безкінний, що солодкі речі говорить,
верхи сидить і коня поганяє, а мов-
чазний коня має, та пішки шканди-
бає.

○

Вилетіла стріла з рота — поцілить
в око.

○

Кінь — ходою, людина — словом.

○

Хоч криво сиди, та прямо суди.

○

Коли немає пісні на вустах, на них
сідає туга, жаль чи страх.

○

Від доброго слова і камінь добрішає.

○

Лише в серці народжене слово зна-
ходить шлях до серця іншого.

○

Говорить дурень — клянеться невно-
пад, розумний скаже — прислів'я за-
звучать.

І в незрячого потечуть сльози, коли
заплаче від душі.

Верхового коня видно по колінах,
хороброго — по мові.

Шовк міцний у вузлі, джигіт — в
слові.

Співцеві потрібні і пісня, і кумуз¹.

У нього слово пряме, як просіка.

Щире слово три зими гріє.

Якби кішці крила, горобцям би не
жити.

На те, що в живіт попаде, ні сніг,
ні іній не впаде.

¹ Кумуз — струнний музичний інструмент.

Коней багато — огирів мало.

Крила коня — зерно.

На спині гостя — золота печать.

За ненакритим столом лише дурень
молиться.

Не знати верховому думи пішого.

У красивої квітки життя звичайно
коротке.

Зоря не затримається навіть на мі-
нареті.

І права рука моя і ліва моя.

І в шістдесят літ можна вчитися
грати на кумузі — та грати доведе-
ться на тому світі.

Поки думав про весілля, оженився
на дорогах.

○

Пилука, яка не знялася, коли па-
дала скеля, пізніше не здійметься.

○

Якщо ти лисиця, то я — лисячий
хвіст¹.

○

Камінь з діркою на землі не лежа-
тиме².

¹ В горському фольклорі вважається, що хитрість лисиці не в голові, а в хвості.

² Відголосок кам'яного віку. У даргинців існував звичай — камінь з діркою вішати на дерево.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРОДІВ ПІВНІЧНОГО КАВКАЗУ (осетинські, чечено-інгушські, кабардинські, балкарські, карачаєво-черкеські, адигейські)

Ім'я Леніна буде жити в віках

Ленін залишив нам тепло свого серця. (Осет.)

Ленін боровся за права і щастя трудящих. (Карачаєво-черкеськ.)

В ім'я свободи Ленін об'єднав народи. (Кабард.)

Ім'я Леніна буде жити у віках. (Балкар.)

Правда Леніна — невмируща. (Кабард.)

Ленін — наше сонце. (Балкар.)

Сила лєнінської правди, як море.
(Кабард.)

Слова Лєніна — сонячні промені.
(Балкар.)

Вчення Лєніна — у наших серцях.
(Кабард.)

Партія нас в одну сім'ю з'єднала.
(Кабард.)

Мудрість партії несе народу щастя.
(Осет.)

Праця в Країні Рад — справа доблесті і слави.
(Чечено-інгуш.)

Радянська Батьківщина — квітучий сад.
(Адігейськ.)

По всіх оселях сяє світло, що дав нам Лєнін.
(Кабард.)

Сміливий юнак для Батьківщини народжується.
(Карачево-черкеськ.)

Рідна Батьківщина — найкраща.
(Карачево-черкеськ.)

Багач знає «давай»,
але не визнає «візьми»

Хто визволявся з ярма, в ярмо не
полізе. (Осет.)

Спільними зусиллями і гори зсува-
ють. (Осет.)

Добра погода в кінці місяця і дружба
з князем — недовгі. (Адигейськ.)

Бідний засць, що пасеться з лиси-
цями. (Осет.)

Біда і з-під ніг вискочить. (Осет.)

До хвоста біди біда прив'язана.
(Осет.)

Один багач згорів, не вийшовши з
вогню, сподіваючись, що наймит його
винесе. (Кабард.)

Вовк вовка пізнає по виттю. (Осет.)

Око народу все бачить. (Осет.)

Де не молись: на вершині, чи на ни-
зині — бог не допоможе. (Кабард.)

Багач знає «давай», але не визнає
«візьми». (Адигейськ.)

За винагороду мулла дозволив на
кладовищі поховати навіть вівчарку.
(Чечено-інгуш.)

Один піп з голоду подихав, але ми-
лостинню від імені дякона — просив.
(Осет.)

Через кисяк і ніст порушив. (Осет.)

Ворожка собі не ворожить. (Осет.)

Хто заможний, той і на честь предків кінні перегони влаштовує. (Осет.)

Від непосильної праці осел старіє. (Осет.)

Не чекай, щоб твою сивину шанував чоловік, винний у тому, що ти старим став. (Кабард.)

Батько помре — обідніють, мати помре — оспротіють. (Осет.)

Плач дитини грізніший від замаху меча. (Кабард.)

Теля для бідняка дорожче од князєвого бика. (Балкар.)

Для хворого бідняка його коза — корова. (Кабард.)

У купленому зерні користі мало. (Осет.)

Живіт бідняка об каміння битий. (Осет.)

Бідний у багатого у водносах ходить. (Осет.)

В одного дев'ять кожухів, а дев'ять інших — без кожуха. (Адигейськ.)

Вовк сказав, що якби гнулася його шия, він з'їв би увесь світ. (Балкар.)

З вовчої пащі кістки не вирвеш. (Осет.)

І за пазухою померлого хліб шукає. (Осет.)

Бідний з піснею дружить. (Осет.)

Злетіти перепіліці — уб'ють з рушниці,
залишитись — собаки знайдуть.
(Кабард.)

Доброго женити, а поганого хоронити
приходить весь аул. (Балкар.)

Від нудьги один танцює, інший —
землю оре. (Кабард.)

Що менше платять ковалеві, то важчий
для нього молот. (Кабард.)

Найкращий шматок — ніжка барана
не для чабана. (Балкар.)

Щедрі у пана руки, вода з них не
капне. (Осет.)

Чорне серце, білі зуби. (Осет.)

Де в паркані дірка, туди вовк і мітить.
(Осет.)

Прохач, вклоняючись, зламав хребет,
коли вельможа дав йому відповідь.
(Балкар.)

І сніг не може бути таким білим,
щоб пес його загидить не зумів. (Кабард.)

Собака знаходить свій кінець у вовчій
пащі. (Осет.)

До вовка їда на своїх ногах ходить.
(Осет.)

Качка виявилася винною, що зголоділа
лисця. (Кабард.)

Подивившись на хапські хорони, не
спальною свою убогу оселю. (Кабард.)

Багач багачеві не нашкодить. (Осет.)

Злодій і в бога корову вкраде. (Осет.)

Якби збувалися мрії щоразу, то горя не було б ніколи в нас. (Кабард.)

Не даси відповіді тому, хто тебе б'є, він так і не визнає, чи є в тебе руки. (Адигейськ.)

Мужній і від кулевої рани не стогне. (Осет.)

Як не бовтайся у джерелі, воно все одно буде чисте. (Осет.)

Коли орел перестає літати, він полює біля озера. (Осет.)

Бруд з душі багача не змиєш ніколи. (Кабард.)

Захований скарб з собою на той світ не візьмеш. (Балкар.)

Світла бояться злодій і вовк. (Осет.)

Злодій краде і в свято і в будні. (Осет.)

За вкрадене вовк своєю шкурою розплачується. (Адигейськ.)

Пропав вовк, що нападав на село, а село залишилось. (Осет.)

Нехай горе пече того, хто нам бажав його. (Балкар.)

Всі труди дають плоди

В чужому аулі стрічають по одязі,
в своєму — по ділах. (Осет.)

Всі труди дають плоди. (Кабард.)

На багато літ запам'ятовується добро. (Балкар.)

Поки неквапливий коня знайшов,
рішучий увесь шлях пішки пройшов. (Балкар.)

Від косаря відповіді не почути, він
глухий під час роботи. (Кабард.)

Краще кістку гризти, ніж без діла
сидіти. (Кабард.)

Шкіру мнуть — стає щільнішою.
(Осет.)

Багато чабанів — вівці дохнуть.
(Адигейськ.)

В отарі здохло сто голів — було багато чабанів. (Балкар.)

Хороброму вороги сняться, а ловцеві — сільця. (Балкар.)

Не хвались, зібравшись іти, а хвались, назад ідучи. (Балкар.)

Хто впав з осла посеред дня, того не садовлять на коня. (Балкар.)

Найкращий одяг — скромність. (Адигейськ.)

Під скромністю золото криється.
(Адигейськ.)

Невизначений термін — безконечно
далекій. (Кабард.)

Не бійся зими, за якою йде весна,
а бійся осені, за якою йде зима. (Че-
чено-інгуш.)

Рушницю чистять не в день полю-
вання. (Осет.)

Поки крикливий накричиться, мов-
чазний — повернеться з поля. (Ка-
бард.)

Похвали кравця наперед, він тобі
і з клаптя штани пошиє. (Кабард.)

Похвалиш скромного, краще буде
трудиться, похвалиш дурня, ще біль-
ше загордиться. (Балкар.)

Огонь гасити, що загрожує бідою,
нам слід не тільки чистою водою.
(Кабард.)

Лише в пустелі ти визнаєш ціну во-
ді. (Кабард.)

Сподіваючись на «завтра», осел за-
лишився без хвоста. (Осет.)

Клин — товариш лісоруба. (Осет.)

Гарному коневі і гарний вершник
потрібний. (Осет.)

Земля — баранячий курдюк, люди-
на — чабан. (Осет.)

Як людина захоче, то і з льодовика
молока надійть. (Осет.)

Тобі дають — ти не береш, захочеш
потім — не знайдеш. (Балкар.)

Що людям подарував, те залиши-
лось, що десь сховав, те загубилось.
(Балкар.)

Не кінь, а човен. (Осет.)

Краще бабак в руках, ніж козерог
у горах. (Балкар.)

Краще кінчик, ніж пічого. (Балкар.)

Була б свіжина для пашлика, а ро-
жен зробити можна із сучка. (Бал-
кар.)

Який був зварений комар, такий від
нього і навар. (Кабард.)

Яке у горобця м'ясо, такий і навар.
(Адигейськ.)

Дешеве м'ясо навару не дає. (Осет.)

Всі вовки — карнаухі. (Кабард.)

Перелазь там, де тин нижчий. (Осет.)

Малий мурашник, та гарбу переки-
дає. (Адигейськ.)

Перш, як ламати двері, перевірі, чи
вони замкнені. (Кабард.)

Гарба йде на дрова, якщо нездатна
дрів возити. (Осет.)

Якщо треба, можна і за вовка засту-
питись. (Осет.)

Нічого не варто оплакувати двічі.
(Кабард.)

Воду на блюдці куди нахилиць, туди
і лється. (Осет.)

Як господар собаку назве, так його
і кличуть. (Осет.)

Коли на столі стоїть куліш, менше
говори і більше їж. (Балкар.)

На сонце надійся, а бурки дома не залишай. (Осет.)

Дощовий день для орача — відпочинок. (Осет.)

І для каменя страшна самотність. (Осет.)

Одинокє дерево — воронячє гніздо. (Осет.)

Найдовшу волосину ти візьмеш, але якщо одну — аркана не сплетеш. (Балкар.)

Коли ми спільно щось робимо, то нікому й дякувати. (Кабард.)

Десять мишей кришку з діжки знімуть. (Балкар.)

Друг — твоє дзеркало. (Адигейськ.)

Там, де слух інколи підведе, виручить око. (Балкар.)

Вогонь у печі розвіває тугу в убогій оселі, супутник у дорозі відганяє страх. (Кабард.)

І на банкет поодинокі не ходять. (Осет.)

Немає поруч друга — радся хоч із шапкою. (Кабард.)

Коли не маєш супутника, візьми хоч палицю. (Осет.)

Око з ока не сміється. (Осет.)

Брат брату боргів не платить. (Осет.)

Давній друг ворогом не буде, а давній ворог другом не стане. (Адигейськ.)

Без брата брат, що сокіл без крила.
(Чечено-інгуш.)

Двох братів і ведмідь боїться. (Осет.)

Краще в кожному селі по кунаку,
ніж по бикю. (Кабард.)

Давній друг — що старе срібло. (Ади-
гейськ.)

Якщо пошкодуси для друга стиглий
плід, твій сад не плодоноситиме на-
ступного року. (Балкар.)

Розум не має ціни, а виховання
меж. (Адигейськ.)

Виховання — безцінне багатство.
(Адигейськ.)

Якщо слухати будеш багато — гово-
рити будеш мало. (Адигейськ.)

Дружних і шкура ягняти вкріє, а
недружних не заховас і волова.
(Адигейськ.)

Дурень не той, хто від усіх дурні-
ший, а той, що не слухас людей.
(Балкар.)

«Не бачив» — одне слово, «бачив» —
велика розмова. (Осет.)

Тасмниці уголоє не вимовляють на-
віть у лісі, який німий і глухий.
(Кабард.)

Тасмниця, що відома трьом, вже не
тасмниця. (Адигейськ.)

Хто першим запитає про повину,
сам її носить за щокую. (Кабард.)

Сам слухай усе, та будь скушим
на слова, бо ж недарма у нас і рот
один, а вуха два. (Балкар.)

Хто сидить — не спотикається, хто
мовчить — не помп'яється. (Балкар.)

Не будь дуже м'яким, бо зігнуть, не
будь дуже твердим, бо зламають.
(Балкар.)

Не будь халвою: хто не прийде —
з'їсть тебе; не будь зеленим плодом:
хто не відкусить — викине тебе. (Че-
чено-інгуш.)

Живи у згоді з своїм віком, молодий
ти чи старий. (Кабард.)

Де немає хороших стариків, там не-
має і хорошої молоді. (Адигейськ.)

Якщо захочеш всі поради викона-
ти — з бичачої шкіри пари чув'яків
не викроїш. (Балкар.)

Якщо прийшов ти у аул сліпих, очей
не відкривай своїх. (Балкар.)

Уночі не йди на вогник, що здається
близьким, а йди на гавкіт собаки,
хоч він і здається далеким. (Ади-
гейськ.)

Не на самому початку танцю стають
навшпиньки. (Чечено-інгуш.)

Не зробивши обруча з лозини, не
зробиш його із палиці. (Чечено-
інгуш.)

Не зігнув лозину, не зігнеш, коли
стане колом. (Адигейськ.)

Не розв'язавши бурдюка, не визнаєш,
ячміль у ньому чи просо. (Ади-
гейськ.)

Не виймай двічі кинджала, не повто-
рий свого слова двічі. (Адигейськ.)

Не буди сонного ведмеда, не гніви
хороброго мужчину. (Адигейськ.)

Не кидай вбитого собаку у воду, яку
ти будеш пити. (Адигейськ.)

Час — сила. (Осет.)

Правда дужча за силу. (Осет.)

Силу перемагає мужність. (Осет.)

Мужність у тому, щоб змогти. (Осет.)

В темряву сотні доріг, до світла —
одна. (Осет.)

Людина не може пройти, не зали-
шивши сліду на землі. (Осет.)

Добре слово приносить славу, слава
залишається народу. (Осет.)

Мудре слово на міцних ногах хо-
дить. (Осет.)

Помічник щастя — мудрість. (Осет.)

У великому знанні — велика муд-
рість. (Осет.)

Крила — птахові, розум — людині,
щоб вічно прагнути до висоти. (Ка-
бард.)

Давнього судження мудрі слова вби-
рає у себе мова нова. (Кабард.)

Правдива мова гостріша від меча.
(Балкар.)

Світло землі — сонце, світло люди-
ни — учення. (Осет.)

Хто не слухає щодня нове, у того
виростають ослині вуха. (Осет.)

У кожній справі будь точний, як го-
динник. (Осет.)

Книги — ключ до знання. (Адигейськ.)

Не говори про все, що вичитати з книг зумів, а говори про те, що, прочитавши, зрозумів. (Балкар.)

Хай крикне тобі сойка з правого боку! ¹ (Осет.)

Скупий розповість про те, кому, коли і що давав, а мудрий — про те, що бачив. (Балкар.)

Помре хоробрый — залишаються вороги, помре скупий — борги. (Балкар.)

Якщо впадеш у ту саму яму двічі, ти — сліпий, якщо ж тебе одурено тим, що й раніше, ти — дурний. (Балкар.)

¹ За повір'ям крик сойки справа провіщає дорожньому щасливу дорогу.

Не кожен, хто учився цілий рік, розумний і учений чоловік. (Балкар.)

Про те, що чув, дурень кричить, про те, що бачив, розумний мовчить. (Балгар.)

І дурень, хоч раз в житті, розумне слово скаже. (Балкар.)

Найрозумніший, може, той, хто і в дурня спитає поради. (Кабард.)

Назвав свого собаку скаженням, важко переконати сусідів, що його не слід убивати. (Кабард.)

Не виводь скотину на базар, не знаючи, скільки коштує твій товар. (Кабард.)

Щоб нам спіймать рукою русака, потрібний розум більше, ніж рука. (Кабард.)

Як учити розуму дурного, краще са-
мому вчитися. (Балкар.)

Краще зрозуміти і не побачити, ніж
побачити і не зрозуміти. (Кабард.)

Здається: рукою можна дістати дна
там, де нам суджено втопитися. (Ка-
бард.)

Той, хто йде у далеку дорогу, зали-
шає по собі тривогу. (Балкар.)

Коли вже шаблі оголені, нехай не
повернуться вони без слави в піхви.
(Кабард.)

Не виймай завчасно своєї шаблі, а
коли вийняв, не клади назад, не за-
служивши похвали. (Адигейськ.)

Джигіт, що вже й давно прийшов із
гір, до них завжди звертає зір. (Бал-
кар.)

Сам бережи шаблю свою: шаблі тобі
не позичати в бою. (Балкар.)

Сідло без вершника — дошка, а не
сідло. (Кабард.)

Кінь знає, що сідло буває важке.
(Балкар.)

Джигіте, для твого коня овес вірні-
ше, ніж камча¹. (Балкар.)

Грім у горах дужче гримить. (Осет.)

Якщо джигіт насправді хоче спати,
йому не в голові, чим ноги накрива-
ти. (Балкар.)

Про хоробрість джигіта розповіда-
ють, не забуваючи краси його дру-
жини і відданості коня. (Балкар.)

¹ Камча — батіг.

І піший джигіт здається вершником.
(Осет.)

Хто пестить коня, той спустошує
дім. (Осет.)

Багатство втратиш — наживеш, честь
втратиш — знову не знайдеш. (Бал-
кар.)

Воюй у полі з ворогом, та не дома.
(Кабард.)

Почесний келих осетин не кожному
подає. (Осет.)

Нежонатий чоловік, як безхвостий
бугай. (Осет.)

Не біда, коли один на світі, а біда,
коли погані діти. (Балкар.)

Дерево з верхів'я сохне. (Осет.)

Добра не залишай: поганий син —
усе прахом піде, хороший син — сам
наживе. (Балкар.)

Вже по теляті видно, чи буде з нього
добрий віл. (Осет.)

Шануй своїх батьків і тебе шанува-
тиме твій син. (Кабард.)

Другу матір не знайти. (Кабард.)

Немовля і сивий син для матері все
одно — дитя. (Кабард.)

Як річка понесла діда, і він закри-
чав «мамо». (Адигейськ.)

Доброго вола визнаєш ще телям.
(Адигейськ.)

Хіба нога корови вб'є теля? (Ади-
гейськ.)

Лоша вибирають по матері. (Осет.)

Бери дочку по матері. (Карачаєво-черкеськ.)

Все материнське передається дочці, все батьківське — сину. (Карачаєво-черкеськ.)

Бери не ту, що розхвалить мати, а ту, що розхвалять люди. (Балкар.)

Що приємне для душі, те красиве для ока. (Адигейськ.)

В домі, де красива дочка, пес на людей не кидається. (Балкар.)

Один чи десять сватаються — вийдеш за одного. (Балкар.)

При добрій свасі може вийти заміж навіть ступа. (Балкар.)

Виходячи заміж, батьківський поріг з собою не беруть. (Осет.)

Дружину вибереш, а брата і сестру — ні. (Осет.)

Рідня — що кінь, бо цілий рік тобі потрібна, але вимагає піклування. (Кабард.)

Свекруха, що стала старою, колись була також молодою. (Кабард.)

Крива гарба колію неус, погана невістка соромить усю родину. (Балкар.)

Молода й жених завжди сподіваються на краще, ніж те, що їх чекає. (Кабард.)

Зробив тобі хтось послугу — не забувай ніколи, зробив ти комусь, забудь назавжди. (Кабард.)

Радість із горем, мов чоловік із жінкою. (Кабард.)

○

І чорт від чортівні на старість втомиться, стане правовірним. (Кабард.)

○

Чоловік і жінка в один час зуби втрачають. (Осет.)

○

Ласкавим словом зі схованки і кобру можна виманити. (Кабард.)

○

Не лінуйся і опудалу сказати: «Добрий день!» (Кабард.)

○

Язык — двері серця. (Осет.)

○

Не сумуй і не лий сліз за торішню образу. (Кабард.)

○

Усього, що спаде враз тобі на думку, розгнівавшись, не говори. (Кабард.)

Твій гарний настрій потрібний гостеві більше, ніж шашлик. (Кабард.)

○

Ласкаве слово сказати — не гроші давати. (Осет.)

○

Що гірше приймають гостей, то далі його проводжають. (Кабард.)

○

Гість масляні пироги чекав, а господар і мамалигу не думає готувати. (Чечено-інгуш.)

○

Коли до тебе прийти — від гостей залежить, а коли піти додому — від тебе. (Кабард.)

○

Того, хто просить, не варто ганити: виконати прохання легше, ніж самому прохати! (Кабард.)

○

Хто не радий гостеві, нехай собаку з'їсть, а дві собаки той, хто погано гостей приїме. (Осет.)

З горбатим про горбунів не говорять.
(Кабард.)

Глухому все здається, що його кли-
чуть. (Осет.)

Коли хтось скажиться на слух, то
так кричить, мов ти оглух. (Кабард.)

Дощова хмара ввечері — піби добрий
гість. (Осет.)

Про людину ти зможеш судити лише
тоді, коли був з нею в дорозі чи жив
під однією покрівлю. (Кабард.)

Собака думає про покрівлю над го-
ловою, коли наступає холод. (Ка-
бард.)

Якби лише однією водою риба хар-
чувалась, то на гачок би не попа-
лась. (Кабард.)

Річка висохне — риба видохне. (Ка-
бард.)

Спіймала в пастку сова й гордого
орла. (Кабард.)

І очі помиляються. (Осет.)

Знав би, де упасти, не забув би
і кошму підкласти. (Кабард.)

І маленький горб гарбу перекине.
(Балкар.)

Смерть не завжди шле гінця від сво-
го імені. (Кабард.)

Бажання мисливця і ведмеда не
сходяться. (Осет.)

Вогнище дровами, а земля дощами
не наситяться. (Балкар.)

На краще не втрачають надії ні той,
хто везе, ні той, хто поганяє. (Кабард.)

З чашки не виліється те, чого в ній
немає. (Адигейськ.)

Воду ще ніхто вдвоє не склав. (Осет.)

Як би потаємно не споруджували
башту, та шпиль її викаже. (Осет.)

Горіхове дерево з кореня сохне.
(Осет.)

Сусід зустрічає сусіда раніше, аніж
сонце. (Осет.)

Великий дощ довго не йде. (Адигейськ.)

Що сильніший дощ, то — коротший.
(Балкар.)

Перепілка сидить в ячмені, але серцем
тягнеться до проса. (Адигейськ.)

І поганий осел біжить, коли дім по-
чусь. (Балкар.)

Що цукор солодкий, знає навіть му-
рашка. (Балкар.)

Сам мед теж наб'є оскому. (Балкар.)

Коли відлітають дрофи, — настає зима.
(Осет.)

Якщо тур падає, то з висоти. (Осет.)

Дуб не садять близько біля дуба.
(Кабард.)

Одна іскра аул спалила. (Чечено-інгуш.)

На голові у дурня
жорна крутяться

Невихованість — виліковна хвороба,
а дурість — безнадійна. (Адигейськ.)

Ліс не буває без вовків, село — без
дурнів. (Балкар.)

Хоч возвеліч ти дурня, хоч вознеси,
ума свого йому ти не даси. (Кабард.)

Дурень розумний, поки мовчить.
(Кабард.)

Сів з дурнем до столу — не чекай:
відріж полу і навтьоки. (Башкир.)

Осел осла в борг почував. (Осет.)

Добра вдача — це краще з усіх благ,
якими може володіти дурень. (Кабард.)

Осел з морди сивіє. (Осет.)

Осел до свині в родичі записався.
(Осет.)

Понаслася біля осла кобила і по-ос-
лячому заговорила. (Кабард.)

Злізти з коня і сісти на ішака може
лише дурень. (Кабард.)

Такий сплящий, що яйце важелем
повертає. (Осет.)

На голові в дурня жорна крутяться.
(Осет.)

На зораному полі білого коня не по-
мітить. (Осет.)

Не голова, а коваadlo. (Осет.)

Ведмідь чекав під кизиловим деревом та й постарів. (Осет.)

Кизил рано зацвітає, а пізно достигає. (Кабард.)

До неба драбину шукав. (Осет.)

Плюнув на могилу своїх родичів. (Осет.)

Пса соломинкою бив. (Осет.)

Соромився на людях пиріг з плити зняти. (Осет.)

У свинарнику жолуді шукав. (Осет.)

Рятуючись від дощу, попав під водопад. (Чечено-інгуш.)

Коли вирішили дурнів бити, дурень першим заходився засукувати рукава. (Осет.)

У табуні свого коня купив. (Осет.)

Мертвого вовка воскрешав. (Осет.)

В Терці голку шукав. (Осет.)

З одного яйця банкет готував. (Осет.)

В бездонному відрі воду носив. (Осет.)

Застряв, як осел на льоду. (Осет.)

Свистом зайця не вб'єш. (Осет.)

На гарбі за зайцями ганявся. (Осет.)

Взимку побачив сонячний промінь
і продав кожух. (Осет.)

І в нього бурка із вовни зваліана.
(Осет.)

Чиясь рушниця зблизька не влуча-
ла, а він з неї вдалину стріляв.
(Осет.)

Якщо вже вистрілив, то не намагай-
ся зловити кулю. (Осет.)

Не маючи волів, робив ясла. (Осет.)

Цілий день зерно віяв, а надвечір
половою засипав. (Осет.)

Осла в табуні пізнають по вухах.
(Осет.)

Про що тебе не запитують, про те
багато не говори. (Осет.)

Якщо в людини немає своїх крил,
не бути їй крилатою з чужими.
(Осет.)

З усіх найдурніша вівця — вона са-
ма за вовком іде. (Осет.)

Людина без розуму все одно, що
курка. (Осет.)

Ношу бери по своїй силі. (Осет.)

Хтось на зло недругу свої штани в
річку кинув. (Осет.)

Хтось до вовчої спини курдюк при-
в'язував. (Осет.)

На вершині гори виноград шукав.
(Осет.)

На вбитого бекаса з шаблею кинув-
ся. (Осет.)

Із села в ліс дрова носив. (Осет.)

На мосту пшеницю сів. (Осет.)

Похорон своєї матері небожу доручив. (Осет.)

Рятуючись від води, попав під млин.
(Чечено-інгуш.)

По вороні жалобу носив. (Осет.)

Кожух в окропі прав. (Осет.)

Назву хліба забув. (Осет.)

Одержавши удар, чекав другого.
(Осет.)

З вершини Чорної гори на вершину
Білої стріляв. (Осет.)

Своїх дітей винуватив, що в нього
погана дружина. (Осет.)

Свою люльку в роті забув. (Осет.)

Оплакував смерть вовка. (Осет.)

Прождав, поки зерно змелять, та не
дочекався, поки хліб спечуть. (Осет.)

Собаці із сала личаки кроїв. (Осет.)

Собі каші не вміє приготувати, а ін-
шому пироги пекти взявся. (Осет.)

Хотів на стеблі кукурудзи повіси-
тись. (Осет.)

Багатство вовка лише те, що він схо-
пив у зуби. (Кабард.)

Лежачи, він не напасеться. (Осет.)

Лисицю оплакуй, тримаючи за хвіст.
(Балкар.)

Маленька пташка згубила себе тим,
що захотіла знести велике яйце. (Кабард.)

Винним і невинним не сидіти за
одним столом. (Кабард.)

Чистого і вогонь не спалить, а бруд-
ного і вода не відмие. (Чечено-ін-
гуш.)

Усьому, крім добрих справ, слід зна-
ти міру й межу. (Кабард.)

Сварливість часто сватається до тієї,
яку не взяли молодогою заміж. (Ка-
бард.)

Якщо розв'язати і мішки нам лінь,
то не взяти, де просо, а де ячмінь.
(Кабард.)

Щоб робити зло, не потрібні ні та-
лант, ні ремесло. (Кабард.)

Не даруй того нікому, що не прина-
ло до серця самому. (Балкар.)

Не ший чув'як для собаки, бо він
його згризе. (Кабард.)

Друг розглядає голову, недруг — по-
ги. (Чечено-інгуш.)

Мене послухай, може, золоті кру-
пинки кидаю. (Осет.)

У лінивого лише одне бажання.
(Осет.)

Сонливий — лінивий, а лінивий —
сонливий. (Кабард.)

Не хоче в річку лізти, та хоче рибку
їсти. (Кабард.)

На лінивій ніхто не жениться, а якщо й жениться, то не буде радий.
(Карачасво-черкеськ.)

Будеш тонко вовну прости, одяг виїде, а ні — то підтілка з тебе на-сміхатиметься. (Карачасво-черкеськ.)

Причина темряви — гроза, а бійки — буза¹. (Балкар.)

У кого на умі чарка, у того в гаманці дірка. (Кабард.)

Горілка, як рука силача, з ніг зваль-ить. (Осет.)

Брехливе слово на піску писане.
(Адигейськ.)

В брехні ноги короткі. (Адигейськ.)

¹ Буза — хмільний напій, настояний на меду.

Першу чарку людина випиває сама, другу випиває перша, а третя випи-ває саму людину. (Осет.)

Була одна правда в брехуна і ту собака затиг. (Адигейськ.)

Правда в брехуна була одна, але і її віддали собакам. (Кабард.)

Коли правда не правдоподібна, то її зустрінуть як брехню. (Кабард.)

Згорів будинок брехуна і все у ньо-му, на поміч кликав він, але ніхто не вірив тому. (Кабард.)

Він менше плаче над своїм нещас-тям, ніж про долю щасливого тере-вені точить. (Балкар.)

Жаба і та каже: «Ох, коли б річка, де я сиджу, глибшою була!» (Ади-гейськ.)

Дороги для брехні не страшні —
у неї довгі ноги. (Балкар.)

Молодий, що одурить старого — не
доживе до старості. (Балкар.)

Хто збреше, той і вкраде. (Осет.)

Злодій і той, що багато украв, і той,
що мало. (Кабард.)

Хто хоче вкрасти шапку, своєю за па-
зухою ховає. (Осет.)

Страх, що вкрадуть його папаху, не
залишає злодія ніколи. (Балкар.)

На свої ворота злодій майструє міц-
ний засув. (Кабард.)

Кого не помічають, той покашлює.
(Адигейськ.)

На язык майстер, а в ділі — лівша.
(Адигейськ.)

Йому здається, що в нього велика
голова і мала нога. (Осет.)

Як півня ти не похвали, орлом він
не злетить з землі. (Балкар.)

Брехливий пес не кусається. (Осет.)

І у вола великий рот, та говорити
не вміє. (Осет.)

Скільки не біжить мул інохіддю, та
переходить на ішачу рись. (Осет.)

Хоч і осідлай осла, а він ослом за-
лишиться. (Осет.)

Алича першою квітне, але найгіркі-
шою буває. (Осет.)

В одного серце — море, в іншого — болото. (Балкар.)

Для ведмеда вовк волохатий, а не він сам. (Адигейськ.)

Кинув камінь в калюжу — сам болотом захлюпався. (Балкар.)

Якщо твої вікна засклені, не кидай каміння в двір до сусідів. (Балкар.)

Не топи собаку у воді, яку будеш пити. (Балкар.)

Той, хто ходить задержив голову, може зустріти того, хто йде з палицею. (Осет.)

Риба жиріла, та для свого хвоста. (Осет.)

Не труси груш з ведмедем. (Осет.)

Кобила ворона, хоч милом три, не стане білою. (Балкар.)

Корова, що б'ється, і злу собаку вдарить. (Осет.)

Те, що в тебе у чорній лоб і руки, ще не означає, що ти досягнув усі науки. (Балкар.)

Від жирного поросяти користі більше, ніж від розжирілого чоловіка. (Осет.)

Ніщо не може так осоромити людину, як його рот і живіт. (Осет.)

Коли гарба перекинеться, одразу ж сто провідників знайдеться. (Балкар.)

Подумай ти хоч мить, мовлячи слова: як підведе язик — в одвіті голова. (Балкар.)

Коли у кабардинця ламається вісь,
він звалоє вину на сина. (Осет.)

○

Не у кожного таке вірне серце, як
у собаки. (Осет.)

○

Поки гарба не перевернеться, дорогу
не вимостять. (Осет.)

○

Немає гірших бід, ніж хвалько-сусід.
(Кабард.)

○

Всі ріки перераховані, а Ардон¹ забу-
ли. (Осет.)

○

Біда, коли твій язик більший за твою
голову. (Кабард.)

○

Довгий язик, як шостий палець на
руці, заважає, але відрізати боляче.
(Балкар.)

¹ Ардон — одна з великих рік Осетії.

Сміхун ніколи не зрозуміє, що він
смішніший часом за того, з кого смі-
ється. (Балкар.)

○

Ще не бувало, щоб пустомелі поми-
рали на своїй постелі. (Кабард.)

○

Язик заздрісного сусіда повзе через
димар. (Балкар.)

○

Хто підглядає, буде недобачати, хто
підслуховує, оглухне. (Кабард.)

○

Заздрісна людина, прийшовши в гос-
ті, заздритиме навіть їжі, що їй по-
дадуть. (Балкар.)

○

Нічний гість, як обложний дощ, зму-
шує довго чекати, поки піде геть.
(Балкар.)

○

Хвороба будь-яка спішить вселитися
до того, хто її дуже боїться. (Бал-
кар.)

Не торгуй рибою, яка ще в морі.
(Осет.)

Не сідай відразу на двох коней.
(Осет.)

Той, хто погнався за двома благами,
без обох залишився. (Чечено-інгуш.)

Боягуз бійку завжди перший починає. (Осет.)

Багато тих, що носять папахи, та
мало справжніх мужчин. (Кабард.)

Для нього і укує блохи — велика
рана. (Осет.)

Вовка і чорт боїться. (Осет.)

Джигіт, що злякався куца, погрожує
йому помститися дома. (Кабард.)

В безлюдному селі лисиця — господар.
(Осет.)

В бугая, що б'ється, ламаються роги.
(Осет.)

Поки не видно ворогів, герой мовчить,
а боягуз кричить. (Кабард.)

Наляканий птах і свого хвоста боїться.
(Кабард.)

В наляканих очах і миша горою
здається. (Осет.)

Якщо пастух — боягуз, то в нього
й худоба боязка. (Балкар.)

У чабана, що боявся вовка, не розмножилась отара. (Чечено-інгуш.)

Наляканий рудою жінкою і руду корову
мимохить купує. (Осет.)

Хто боїться коня, той б'є сідло.
(Адигейськ.)

Лайливе слово далеко чути. (Осет.)

Інколи наш сусід думає про нас те,
що й ми про нього. (Кабард.)

Хам вважає людей хамами, дурень—
дурнями. (Кабард.)

Кожен з бороди дасть волосину без-
бородому і той бородатим стане.
(Осет.)

Шукали в старому руслі воду, не
знайшли і каміння. (Осет.)

І в пащі лева може кістка застря-
ти. (Осет.)

Двері залишилися відчиненими, че-
каючи на гостей. (Осет.)

Кучерявий лисого не розуміє. (Осет.)

У роботі — черепаха, за їдою — вовк.
(Осет.)

Вічно ворогують, як ніж і м'ясо.
(Кабард.)

Під час їди і собака не гавкає.
(Осет.)

Горло осла і горло собаки були ро-
дичами. (Осет.)

Вовка повчали, а він закричав: «Пус-
тять, он козеня біжить». (Осет.)

Якщо ми шукаємо загублену сокиру,
то сокирище вважаємо золотим. (Ка-
бард.)

Нехай помре той, хто себе не лю-
бить! (Осет.)

Коли запропонували привести найкрасивішу річ, ворона принесла свою дитину. (Чечено-інгуш.)

Стара коза здавалась собі молодою, задивившись на відображення у воді. (Кабард.)

Дай волю свині, вона, наївшись, в кориті спатиме. (Осет.)

«Мед гіркий», — сказав ведмідь, наївшись. (Осет.)

Пайку того, хто запізнився, з'їла кішка. (Чечено-інгуш.)

Прислів'я — це правда

Навіть як говориш в сміховинку, перед тим подумай хоч хвилинку. (Балкар.)

Прислів'я нам допомагають, хоч інколи гіркі бувають. (Кабард.)

І маленька пташка буває причиною великого обвалу. (Кабард.)

Коли не треба, слів не витрачають марно, а відповідають на удар ударом. (Кабард.)

Після смерті коваля залишилося все, що він скував, після смерті мудреця — все, що він сказав. (Балкар.)

Жарт — гінець правди. (Адигейськ.)

○

Пісня, від якої не радіє й не журиться серце — не пісня. (Осет.)

○

Сказане слово ніколи не повернути ні кличем, ні арканом. (Кабард.)

○

Співець помирас, а пісня його залишається. (Карачаєво-інгуш.)

○

Співець співцеві брат. (Карачаєво-черкеськ.)

○

Той, що вмів добре співати, подібний до яскравої зірки. (Кабард.)

○

Якщо немає подарунка, подаруй другові ласкаве слово. (Балкар.)

○

Коли комар людину знаходить, він не одразу кусає, а спочатку дзижчить, скликаючи інших. (Осет.)

Легенди від предків успадковуються. (Кабард.)

○

Прислів'я залишилися від прабатьків. (Осет.)

○

Прислів'я — це правда. (Осет.)

○

Краще коротка віршовка, аніж довга мова. (Осет.)

○

Від доброго слова і скелі розтають. (Осет.)

○

В козячий ріг зігнув. (Осет.)

○

Жалиться, як туалська кропива¹. (Осет.)

○

Море хвилі прикрашують. (Осет.)

¹ Туал — давня назва гірської Осетії.

Риба думала: «Сказала б що-небудь,
та води повний рот». (Осет.)

Навіть глечик бурчить, якщо його
опускають у воду. (Осет.)

Півень, що не співає, — курка.
(Осет.)

Вищий вина на честь хазяйки, вона
побіжить за новим бурдюком. (Осет.)

Краса до вечора, а доброта навіки.
(Чечено-інгуш.)

Що у діжці виламано днище, винна
і сокира і сокирище. (Балкар.)

Тобі краси природа не дала, то ви-
неси із дому дзеркала. (Балкар.)

І заяча шкіра в один день не зно-
шується. (Осет.)

Краса світу — жінка. (Осет.)

Краса снігу нікого не гріє. (Осет.)

Одна людина і рука одна, а у паль-
ців різна довжина. (Балкар.)

З ворогів лисці найнебезпечніше
її ж пухнасте хутро. (Балкар.)

Хутро лисці — її ворог. (Адигейськ.)

Якщо помирати тобі прийшла черга,
то й незаряджена рушниця в тебе
стрельне. (Балкар.)

Один весілля справляв три дні, ін-
ший на смерть загнав три коні. (Ка-
бард.)

Пастух Чорної гори чорниці поїв,
пастух Білої — оскомину набив.
(Осет.)

Смерть і безчестя ходять поруч.
(Балкар.)

Інколи й отрута — ліки, а інколи й
ліки — отрута. (Кабард.)

Вода не в одному місці сліди зали-
шає. (Осет.)

Не радій, коли багато їди, і не жу-
рись, коли не втік від біди. (Бал-
кар.)

Чого сусід не дає, того й не бери,
чого в тебе немає, сусіду також не
давай. (Кабард.)

Непокритий стіл — дошка. (Кабард.)

Воду вогонь нагріває, а вона його
заливає.

Ти у мене, як меч в піхвах. (Осет.)

Коні крадуть власні ноги. (Осет.)

Тонучи, він обняв змію, думаючи,
що рятує своє життя. (Кабард.)

Коли не терниш котів, змириш із
мишами. (Балкар.)

Дуже близькі біда і смерть до того,
хто про них завжди думає. (Ка-
бард.)

Вежу руйнує власний камінь. (Ка-
бард.)

Крива мурашка в казан з кашею
звалилась. (Осет.)

Своїм хвостом кішка сім сіл підпа-
лила. (Осет.)

Ціле життя гачки робив, а його ще
й петлі шити змусили. (Осет.)

Гадюки, хоч не терплять м'яти з дав-
ніх пір, вона росте собі біля їх нір.
(Балкар.)

°

Курка сказала яйцю: «Я була такою
як ти, і я зроблю тебе таким, як я».
(Осет.)

°

Такий волосатий, як ніготь. (Осет.)

°

Бурка влітку — дім, взимку — форте-
ця. (Осет.)

°

Рогі прикрашують вола, вуса — чо-
ловіка. (Осет.)

З М І С Т

5 ВСТУПНЕ СЛОВО

- 16 ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ ПІВНОЧІ (карейські, комі, не-
нецькі, ханти, мансі, евенкійські,
чукчі)
- 48 ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ ПОВОЛЖЯ Й УРАЛУ (марій-
ські, удмуртські, мордовські, чув-
аські, татарські, калмицькі, башкир-
ські)
- 132 ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ СИБІРУ І ДАЛЕКОГО СХОДУ
(ойротські, хакаські, шорські, ту-
винські, якутські, бурятські, нівх-
ські)
- 190 ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ ДАГЕСТАНУ (аварські, лезгін-
ські, кумикські, лакські, татські,
ногайські, табасаранські, рутульські)
- 232 ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НАРО-
ДІВ ПІВНІЧНОГО КАВКАЗУ (осе-
тинські, чечено-інгушські, кабар-
динські, балкарські, карачасво-чер-
кеські, адигейські)

ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ
НАРОДОВ РСФСР

Сборник

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Відповідальна за випуск В. С. Білова
Редактор В. І. Ціпко
Художник М. І. Старошук
Художній редактор В. А. Кононенко
Технічний редактор Б. С. Руйбіда
Коректори М. С. Західна, О. І. Тимер

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига»,
Київ, Артема, 23-а.

БФ 27109. Здано на виробництво 18.XII
1973 р. Підписано до друку 5.IV 1974 р.
Папір № 1.

Формат 70×108¹/₆₄.

Фізичн. друк. арк. 4,75.

Умовн. друк. арк. 6,65.

Обліково-видавн. арк. 5,863.

Ціна 35 коп. Зам. 306.

Тираж 50 000.

